

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВИХ УМОВАХ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

(на матеріалах ТОВ «НВК «МЕБЛЕВИЙ ЕКСПЕРТ»)

Студента 2 курсу денної форми
навчання спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
спеціалізації «Державні фінанси»

Корця
Валентина
Руслановича

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

Рилєєв
Сергій
Володимирович

Завідувач кафедри:
д.е.н., професор

Чорновол
Алла
Олегівна

Чернівці 2023

АНОТАЦІЯ

Корець В. Р. Податкове регулювання діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання. – Рукопис. Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Чернівці, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі розглядаються теоретичні та методологічні аспекти Податкове регулювання діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання. На основі даних ТОВ «НВК «Меблевий експерт» і показників розвитку підприємництва м. Київ досліджено сучасні тенденції впливу податкового регулювання на результати діяльності підприємств. Запропоновано напрями підвищення ефективності податкового регулювання діяльності юридичних осіб в Україні.

Ключові слова: податкове регулювання, оподаткування підприємств, податкова пільга, податок, податкове навантаження.

ANNOTATION

Korets V. R. Tax regulation of activity of enterprises in market conditions of management.– Manuscript. Final qualifying works on education and qualification level «master» specialty 072 «Finance, Banking and Insurance».– Chernivtsi Trade and Economic Institute SNTEU. Chernivtsi, 2023.

The final qualification work deals with theoretical and methodological aspects of Tax regulation of the activity of enterprises in market conditions of management. On the basis of data of LLC «EMC «Furniture expert» and indicators of entrepreneurship development of city Kyiv the modern tendencies of influence of tax regulation on the results of activity of enterprises are investigated. The directions of increase of efficiency of tax regulation of activity of legal entities in Ukraine are offered.

Keywords: tax regulation, business taxation, tax privilege, tax, tax burden.

ЗМІСТ

	ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	7
	1.1. Теоретико-методологічні основи оподаткування юридичних осіб	7
	1.2. Інструменти податкового регулювання діяльності підприємств в Україні	9
	1.3. Пільги як інструмент податкового регулювання діяльності підприємств в Україні	15
	Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2.	МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НВК «МЕБЛЕВИЙ ЕКСПЕРТ»)	20
	2.1. Аналіз справляння обов'язкових платежів товариством з обмеженою відповідальністю «НВК «Меблевий експерт»	20
	2.2. Аналіз впливу оподаткування на показники діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт»	27
	Висновки до розділу 2	34
РОЗДІЛ 3.	НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	36
	3.1. Передумови необхідності підвищення ефективності податкового регулювання в Україні	36
	3.2. Шляхи підвищення ефективності податкового регулювання діяльності підприємств через детінізацію економіки	37
	3.3. Напрями підвищення ефективності інструментарію податкового регулювання в механізмі оподаткування підприємств	45
	Висновки до розділу 3	49
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	51
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
	ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі немає жодної країни, яка б сумнівалася у необхідності оподаткування, оскільки податки і збори мають вельми важливу роль у формуванні бюджетів. Водночас, виникає потреба у науковому обґрунтуванні меж оподаткування, розробці теоретичних засад оподаткування та розробці нових ефективних підходів до регулювання податків для підприємств.

Питання становлення підприємництва в умовах трансформаційної економіки України, зокрема його аспекту оподаткування, активно вивчаються в дослідженнях сучасних українських економістів, серед яких слід відзначити В. Андрущенка, В. Вишневського, В. Гейця, А. Гриценка, А. Даниленко, Г. Задорожного, О. Луніну, Ю. Ляшенка, П. Мельника, В. Міщенко, А. Соколовську, В. Суторміну, С. Тютюнникову, І. Чугунова, Л. Шаблисту, С. Юрія, О. Яременка та ін.

Проте важливо відзначити, що існують значні відмінності у теоретичному обґрунтуванні кількісних параметрів оподаткування держави, фіскального навантаження на економіку і індивідуальних платників податків. Проблематичними залишаються питання щодо використання податкових пільг як інструменту державного регулювання підприємницької діяльності. Виключно економічні підходи до розгляду ряду проблем, пов'язаних з функціонуванням податкової системи, обмежують можливості системного аналізу впливу податків на підприємницьку діяльність.

Наявність невирішених питань у сфері оподаткування, необхідність оцінки його впливу на підприємницьку активність і розроблення рекомендацій для податкового стимулювання діяльності підприємств стали основою вибору даної теми для дослідження.

Мета і завдання дослідження. Виходячи з актуальності проблеми, визначено, що *метою* дослідження є комплексний аналіз впливу податкового

регулювання на діяльність підприємств, а також розробка шляхів оптимізації податкового регулювання у напрямку активізації бізнесу.

Досягнення мети передбачало вирішення таких *завдань*:

1. Дослідити теоретико-методологічні основи оподаткування юридичних осіб;
2. Розглянути сутність елементів податкового регулювання діяльності підприємств;
3. Дослідити сутність податкових пільг як інструмента податкового регулювання діяльності підприємств в Україні
4. Проаналізувати тенденції оподаткування ТОВ «НВК «МЕБЛЕВИЙ ЕКСПЕРТ» у 2020–2022 роках;
5. Визначити вплив оподаткування на показники діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт»;
6. Визначити передумови необхідності підвищення ефективності податкового регулювання в Україні;
7. Обґрунтувати шляхи підвищення ефективності податкового регулювання діяльності підприємств через детінізацію економіки;
8. Розробити пропозиції щодо підвищення ефективності інструментарію податкового регулювання в механізмі оподаткування підприємств.

Об'єктом дослідження є система оподаткування підприємств.

Предметом дослідження є вплив податкового регулювання на діяльність підприємств в ринкових умовах господарювання.

Методи дослідження. Методологічною основою написання роботи є діалектичний метод як загальний науковий метод пізнання соціально-економічних явищ. У роботі використано метод наукового абстрагування та системного підходу в процесі дослідження впливу оподаткування на діяльність підприємств; методи економіко-статистичного аналізу (групування, динамічних порівнянь, табличні, графічні) при дослідженні стану оподаткування ТОВ «НВК «Меблевий експерт» ; порівняльно-описовий метод з метою визначення впливу

інструментів податкового регулювання на економічну активність суб'єктів господарювання в Україні.

Інформаційною базою слугували фундаментальні дослідження вітчизняних науковців. Для аналізу впливу податкової системи на діяльність підприємств в Україні використано законодавчі та нормативні акти, дані про соціально-економічний розвиток України, податкова звітність ТОВ «НВК «МЕБЛЕВИЙ ЕКСПЕРТ».

Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному:

- Згруповано та охарактеризовано інструменти податкового регулювання підприємств в Україні;
- Доведено, що основним напрямом активізації економічного зростання в Україні має стати податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в систематизації інструментарію податкового регулювання діяльності підприємств, виявленні можливостей підвищення його ефективності в Україні.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю на тему «Передумови необхідності підвищення ефективності податкового регулювання в Україні» (Матеріали студентської інтернет-конференції «Фінансово-економічний розвиток регіонів: виклик воєнного стану та поствоєнні перспективи», ЧТЕІ ДТЕУ, 2023).

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 54 сторінках, що містять 3 таблиці та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретико-методологічні основи оподаткування юридичних осіб

Історія економічної думки і практики підтверджує, що існує органічний зв'язок між оподаткуванням і процесом відтворення та економічним зростанням, з одного боку, та виконанням фіскальної функції бюджету, з іншого.

Податки, опосередковуючи економічні відносини між державою та платниками податків, покликані не лише забезпечувати надходження до бюджету, тобто реалізовувати фіскальну функцію, а й регулювати, відтворювати та стимулювати економіку в цілому. Податки мають об'єктивний характер, оскільки вони безпосередньо пов'язані з об'єктивною діяльністю та функціями держави і відображають реальні фіскальні відносини.

Сучасна наука називає податком категорію, яка опосередковує процес перерозподілу доходів у державний бюджет. Як категорія перерозподілу податки, перш за все, залежать від умов росту чи зниження усього сукупного доходу суспільства. Податки не можна пов'язувати лише з використанням бюджетних ресурсів. Взаємозв'язок бюджету і податків обумовлений більшою мірою фіскальним характером податків. Але, з іншого боку, стан бюджету визначають податки і позики, і саме вони виступають субстанцією відтворювального процесу, їх стимулюючою функцією [6, с. 22].

Ознаки податків:

1) Державний тиск, здійснюваний шляхом збору податків на підставі визначеного нормативно-правового забезпечення. Прояв державного тиску не завжди виражається безпосереднім обов'язком платника виплачувати податок (наприклад, податки на споживання, де особа стає платником під впливом власних потреб). Держава встановлює ставки податку в односторонньому порядку. М.І.Мітіліно так характеризує державний примус у сфері

оподаткування: “Податки – це парадоксальне сполучення двох моментів: відсутності доброї волі і обов’язковості” [11, с. 67];

2) одностороннє управління податковими відносинами, яке пов’язане з перерозподілом частини вартості національного доходу.

3) індивідуальний чи спеціальний еквівалент не є характерним для податків. Зібрані кошти у формі податків можуть призвести до певної суспільної вигоди, але це лише частковий ефект.

4) на відміну від особистої повинності, податок представляє собою внесок у матеріальній (грошовій чи натуральній) формі. У сучасних умовах господарювання в економіках багатьох країн податок визначається як збір у грошовій формі або платіж.

5) податки виступають платежами лише у бюджет держави, які не мають цільового призначення;

6) основне призначення податків – забезпечення виконання державою своїх функцій та вирішення соціально-економічних завдань.

Отже, податки можна визначити як безумовну власність держави у формі грошових внесків юридичних і фізичних осіб, право на яку здійснює фіскальний орган за допомогою апарату державного примусу. Це перетворює податки у джерело суспільного багатства, що використовується для задоволення потреб суспільства через перерозподіл частини ВВП.

Якщо фінансова система спрямована на збільшення податків залежно від виникнення і зростання потреб казни, ігноруючи реальний економічний стан країни та достовірні показники фіскального потенціалу держави, існує висока ймовірність того, що потенційні бюджетні надходження будуть приховуватись. З цієї причини важливо, щоб система оподаткування сприяла досягненню рівноваги між суспільними, корпоративними і особистими інтересами і тим самим забезпечувати суспільний прогрес.

Функції податків грають важливу роль у розкритті їхньої сутності та впливу на підприємницьку діяльність. Функція податку виражає його сутність та показує, як відбувається реалізація його суспільного призначення як інструменту

вартісного розподілу й перерозподілу національного доходу. Важливо враховувати, що в економічній та юридичній літературі існує різноманітні погляди на визначення функцій податків, і немає єдиного погляду на це питання.

Податки вважаються найефективнішим інструментом непрямого регулювання економічних процесів. Умови нашого суспільства визначають, що державне регулювання економіки через податкові механізми має спрямовуватись на забезпечення та підтримку збалансованого економічного зростання, ефективне використання ресурсів, а також стимулювання інвестиційної та підприємницької активності. В період переходу до ринкової економіки, важливо розглядати податки як не лише джерело доходів для бюджету, але й як ключовий елемент фінансового регулювання економіки. У таких умовах особливо актуальними стають дослідження теоретичних, методологічних і практичних аспектів податкової політики та формування податкової системи в державі.

Податкова система – це сукупність податків, зборів та інших платежів до бюджетів і державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установлення, зміни чи відміни; дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства [1]. Прийнята законодавством податкова система є практичним інструментом перерозподілу доходів серед платників податків. Діюча податкова система відображає, наскільки повно реалізуються функції оподаткування, тобто виконання функціональних завдань податкової системи. У відношенні впливу на платників податків, як суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб, вважаємо, що податкова система виконує дві основні функції - фіскальну і регулюючу.

1.2. Інструменти податкового регулювання діяльності підприємств в Україні

Серед фінансових методів державної мотивації для активізації господарської діяльності, розширення бази оподаткування та збільшення податкових доходів, податкове регулювання є одним із найбільш ефективних,

важливих і затребуваних. Це регулювання створює об'єктивні передумови для інтенсивного розвитку різних секторів національної економіки та регіонів, що в результаті призводить до збільшення податкових надходжень. Головний метод податкового регулювання полягає у зниженні, за певних умов, податкового тягара на конкретні види податків.

Міжнародна практика чітко вказує, що податкове регулювання є одним із найбільш ефективних інструментів державного впливу на економіку в умовах ринкових відносин. Воно дозволяє державі регулювати економічні процеси, стимулювати розвиток окремих секторів та сприяти загальному економічному зростанню. Податкове регулювання має важливе значення для формування конкурентоспроможної та стійкої економіки. Як зазначає Пітер Друкер, «підприємницьке суспільство потребує такої податкової системи, яка б мотивувала переміщення капіталу з «дня вчорашнього в день завтрашній» [34, с. 75].

Податкове регулювання справді є одним з найбільш простих і універсальних інструментів фінансової політики держави. Воно не вимагає значних витрат у сфері транзакцій та залишається нейтральним стосовно агентів господарської діяльності з точки зору суб'єктивних факторів. Такі заходи податкового регулювання, як звільнення, зниження або диференціація ставок податків, створюють об'єктивні передумови для додаткового залучення фінансових ресурсів та стимулювання інтенсивного розвитку різних секторів економіки.

Порівняно із податковим регулюванням, наданням державних грантів справді є більш трудомістким та менш контрольованим процесом. Це передбачає значно більше тимчасових, організаційних і адміністративних витрат для учасників таких програм. Участь в грантах може вимагати складних процедур і формальностей, а також взаємодії з багатьма аспектами державної бюрократії. У порівнянні з цим, податкове регулювання може бути більш прямим та швидко дійним методом впливу на економічну активність. У новітніх дослідженнях головним трендом характеристики податкового регулювання є висновок Дж.

Кейнса що «...головним інструментом регулювання економіки є рівень податкової ставки, а також податкова політика, яка стимулює економічне зростання» [27, с. 129].

Зниження загального рівня податкового навантаження може позитивно вплинути на пожвавлення економічних процесів та зменшення тіньової економіки. Однак це зазвичай супроводжується тимчасовим скороченням доходної частини бюджету до моменту, коли відбудеться відповідне збільшення податкових баз. Також, важливо враховувати, що зниження податкового навантаження може призвести до нерівномірного розподілу цього навантаження між різними категоріями платників, що може викликати соціальні аспекти та несправедливість у системі оподаткування.

Збалансований підхід до податкової політики враховує ці аспекти, шукаючи оптимальний рівень податкового навантаження, який забезпечує ефективну економічну діяльність, але при цьому забезпечує розумний рівень доходів для бюджету та справедливий розподіл податкових обов'язків. Іншою групою механізмів системного характеру є застосування альтернативних систем оподаткування, до яких відносять спрощену систему оподаткування, обліку та звітності (єдиний податок).

Спрощена система оподаткування надає підприємствам певні пільги та обмеження. Ця система передбачає спрощений порядок розрахунку податків та має визначені критерії для вступу. Підприємства, які обирають спрощену систему оподаткування, можуть мати обмеження у видах діяльності, чисельності працівників і рівні доходів. Це робиться для того, щоб спростити процес оподаткування для менших бізнесів та стимулювати їх розвиток.

Важливо, що платник податків може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо він відповідає певним критеріям, що сприяє більшій гнучкості та адаптованості для підприємств з обмеженими ресурсами.

Платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на прибуток підприємств, земельного податку, податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та

послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України (за винятком обрання способу оподаткування платником єдиного податку, що передбачає оподаткування податком на додану вартість) [1].

Групи платників єдиного податку визначені для суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування. Для юридичних осіб існують третя і четверта групи платників єдиного податку. Перша та друга групи стосуються фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.

До третьої групи платників єдиного податку серед юридичних осіб підходять суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які протягом календарного року мають обсяг доходу, що не перевищує 5 000 000 гривень.

Ставки єдиного податку для цієї групи такі:

- 3 відсотки від доходу, якщо платник сплачує податок на додану вартість окремо;
- 5 відсотків від доходу, якщо податок на додану вартість включено до складу єдиного податку.

Розподіл на групи створює гнучкість для суб'єктів господарювання з обмеженими обсягами доходів і надає їм можливість вибору оптимального варіанту оподаткування. Важливо враховувати, що кожна група має свої особливості, обмеження та ставки єдиного податку. Вибір конкретної групи залежить від обсягу доходів, виду діяльності та інших критеріїв, встановлених законодавством. Це робить систему оподаткування більш адаптованою до різноманітних видів підприємницької діяльності та розміру доходів суб'єктів господарювання.

Обмеження щодо платників єдиного податку. Суб'єкти господарювання, які здійснюють певні види діяльності, визначені Податковим кодексом, не можуть бути платниками єдиного податку. Ці види діяльності включають, але не обмежуються, організацію та проведення азартних ігор, обмін іноземної валюти, виробництво, експорт, імпорту, продаж підакцизних товарів, діяльність у сфері фінансового посередництва та інші.

Щодо доходів для юридичної особи – платника єдиного податку, враховується будь-який дохід, включаючи дохід представництв, філій, відділень такої юридичної особи. Тобто, всі суми, що надійшли в касу або на рахунок платника, обкладаються єдиним податком, незалежно від їхнього походження та призначення..

Перевагами спрощеної системи оподаткування для юридичних та фізичних осіб-підприємців є:

- простота нарахування єдиного податку, спрощене ведення обліку і відносна простота заповнення звітності;
- звільнення від сплати низки податків і обов'язкових платежів;
- можливість бути платником ПДВ за власним бажанням [48, с. 43].

Локальні інструменти податкового регулювання включають в себе такі інструменти:

1. Інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування. Факт введення певного податку може суттєво впливати на діяльність всіх платників, які мають відповідні об'єкти оподаткування. Наприклад, якщо влада вирішує ввести податок на нерухомість, це може вплинути на власників нерухомості, незалежно від їхньої організаційно-правової форми чи виду діяльності. Такий інструмент дозволяє регулювати оподаткування в залежності від конкретних об'єктів, що може бути важливим для досягнення різних цілей, таких як стимулювання певних галузей економіки або забезпечення додаткових бюджетних надходжень.

Встановлення об'єкта оподаткування у вигляді права власності на нерухоме майно може стимулювати платника до ефективного використання цього об'єкта. Платник, який має право власності на нерухомість, може бути зацікавлений в максимально ефективному використанні цього майна, оскільки це впливає на його власні фінансові інтереси. Це може включати покращення управління, реконструкцію чи інші заходи для збільшення ефективності використання нерухомості.

У той же час, якщо платник не може покрити витрати на сплату податку через низьку ефективність використання об'єкта оподаткування або з інших причин, це може стимулювати його до відчуження цього майна на користь ефективного власника. Цей процес може призвести до активізації перерозподілу власності та підвищення ефективності використання таких об'єктів в економіці.

2. Визначення складу платників податків. Масштаби податкового регулювання і його ефективність визначаються тим, наскільки повно охоплені податком потенційні платники. Слід розрізняти встановлений законодавством порядок визначення суб'єктів оподаткування (який є вбудованим у конструкцію податку механізмом) і звільнення від оподаткування окремих груп платників, що можна класифікувати як податкову пільгу [8, с. 49].

3. Принципи встановлення і розмір ставки податку.

Ставки податку грають важливу роль у податковому регулюванні, оскільки вони можуть впливати на різні аспекти економічної діяльності. Оптимально визначені ставки можуть стимулювати економічний розвиток, сприяти підприємництву та інвестиціям, а також забезпечувати адекватні надходження до бюджету. Зменшення ставок податків може стимулювати економічну активність, збільшувати прибутки підприємств та сприяти створенню нових робочих місць. З іншого боку, збільшення ставок може призвести до збільшення доходів бюджету, але також може вплинути на зниження інвестицій та підприємницької активності. Важливо забезпечити баланс між забезпеченням достатніх бюджетних надходжень і не завданням шкоди економіці. Таким чином, оптимально встановлені податкові ставки можуть сприяти стабільності та ефективності фіскальної політики.

Разом з тим, поняття "оптимальна ставка", по-перше, досить відносне (все залежить від того, який саме з критеріїв оптимальності покладений в основу її визначення і які обмеження при цьому передбачені), а по-друге, характеризується високим ступенем динамічності (зі зміною макроекономічних умов і цілей державної економічної політики оптимальний рівень ставок може змінюватися в досить широкому діапазоні) [16, с. 92].

Збільшення податкових ставок може стримувати платників від збільшення бази оподаткування. При високих ставках платники можуть шукати способи зменшення свого податкового зобов'язання, наприклад, шляхом оптимізації витрат чи уникнення оподаткування. Це може вплинути на рішення щодо інвестицій та розвитку бізнесу. Навпаки, зменшення податкових ставок може стимулювати суб'єкти господарювання до розширення масштабів дій. При низьких ставках компанії можуть бути більш схильні інвестувати, розширювати виробництво та здійснювати інші дії, що сприяють економічному розвитку.

Це один з елементів податкового регулювання, який допомагає владі досягати різноманітних цілей, таких як стимулювання економічного росту чи збільшення бюджетних надходжень.

1.3. Пільги як інструмент податкового регулювання діяльності підприємств в Україні

У перехідних економіках, таких як Україна під час переходу до ринкової системи, податки стають не лише джерелом доходів для бюджету, але й важливим інструментом фінансового стимулювання розвитку економіки.

Податкові пільги є ефективним механізмом для сприяння певним секторам економіки, підтримки підприємництва, стимулювання інвестицій та інновацій. Шляхом надання пільг можна забезпечити підприємствам та іншим суб'єктам господарювання додаткові інcentиви для розвитку, що може призвести до збільшення конкурентоспроможності та ефективності економіки в цілому. Важливо, щоб податкові пільги були ретельно спроектовані та належним чином адміністровані, щоб уникнути зловживань та забезпечити ефективне використання цього інструменту для стимулювання розвитку.

Характерними рисами податкових пільг як інструментів податкового регулювання є:

- податкова пільга є частиною конкретного податку або збору, і її застосування обмежено саме тим, до якого податку вона відноситься. Це

дозволяє державі точно контролювати, які конкретні групи або сектори економіки користуються пільгою. Також важливо враховувати, що сфера застосування податкової пільги може бути обмежена спеціальними умовами і критеріями, що регулюють її використання. Це може включати в себе такі умови, як розмір підприємства, види діяльності, регіональні чи соціальні критерії. Такі обмеження допомагають забезпечити цільове та ефективне використання пільг та підтримку тих груп або секторів, які потребують стимулювання.

– стимулююча спрямованість є однією з ключових характеристик податкових пільг. Головна мета податкових пільг полягає в тому, щоб стимулювати певні господарські або соціальні дії серед платників податків. Це може включати в себе підтримку певних галузей економіки, підприємництва, інновацій, регіонального розвитку або соціальних програм. Зменшення податкових зобов'язань або створення привілейованих умов для певних платників сприяє більш активному використанню пільг та створює стимули для досягнення конкретних цілей, які може визначити держава. Це може допомогти у розвитку певних секторів економіки, підтримці інновацій, зниженні рівня безробіття та вирішенні інших економічних чи соціальних завдань.

– екстериторіальність є ще однією важливою рисою податкових пільг. Вони можуть застосовуватися на всій території держави або в конкретних адміністративно-територіальних одиницях, визначених законодавством. На відміну від вільних економічних зон, де застосування певних пільг може бути обмеженим конкретною територією, податкові пільги можуть бути розповсюджені на всю державу. Це дає державі більшу гнучкість у встановленні та регулюванні пільг відповідно до своїх економічних та соціальних цілей. Така екстериторіальність може стимулювати підприємства та інші суб'єкти господарювання до активного використання пільг та сприяти економічному розвитку на різних рівнях територіальної організації.

– мобільність. Податкові пільги дають можливість достатньо оперативно коригувати умови оподаткування з метою забезпечення ефективної

реалізації регулюючої функції податків, тобто вони можуть розглядатися як регулювальний податковий механізм тактичного характеру [20, с. 296].

Відповідно до чинного законодавства визначено класифікацію податкових пільг відповідно до бюджетних втрат за певними категоріями, яку наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Класифікація категорій податкових пільг відповідно до бюджетних втрат

Категорія податкових пільг відповідно до бюджетних втрат	Значення категорії податкових пільг за класифікаційними ознаками
А	Пільги, що не зумовлюють втрат бюджету
В	Пільги, що зумовлюють втрати бюджету
Н	Переваги в оподаткуванні, що за економічною сутністю не є фінансовою підтримкою платника
Z	Пільги, що зменшують надходження бюджету

Платник податків вправі використовувати податкову пільгу з моменту виникнення відповідних підстав для її застосування і протягом усього строку її дії.

Підстави для надання податкових пільг можна класифікувати таким чином:

- підстави, що характеризують певну групу платників податків;
- підстави за видами діяльності;
- підстави за об'єктами оподаткування;
- за значенням здійснюваних платником податків витрат.

Податкові пільги часто звільняють платників від сплати або зменшують суму податку, яку вони повинні сплатити відповідно до законодавства. Проте, навіть якщо платнику надається пільга, йому все ще може доводитися вести податковий облік, подавати відповідні звіти та виконувати інші податкові обов'язки. Це важливо враховувати, оскільки самі процеси податкового обліку та звітності можуть залишатися активними, навіть якщо платник звільнений від певних податкових платежів. Пільги можуть бути пов'язані з різними аспектами,

такими як види діяльності, регіональні аспекти, соціальні чи екологічні фактори, і вони можуть бути тимчасовими чи постійними в залежності від законодавства.

Висновки до розділу 1

Податки є важливим елементом фінансової системи держави, забезпечуючи необхідні кошти для виконання різних функцій, таких як забезпечення громадських послуг, інфраструктури, соціальних програм, оборони і багато інших. Проте, важливо враховувати реальний економічний стан країни та адекватно оцінювати фіскальний потенціал держави. Неправильне орієнтування на безкритичне збільшення податкового тягаря може призвести до негативних наслідків для господарства та суспільства в цілому.

Податкове регулювання має значний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств. Відмірюючи податки, держава може впливати на ключові аспекти економічного життя підприємств і загалом на економіку країни. Наприклад, рівень оподаткування може впливати на собівартість продукції та вартість послуг, визначати рівень прибутку підприємства і його конкурентоспроможність на ринку. Податкова політика також може впливати на інвестиції, платоспроможність підприємств та їхню фінансову стійкість. Важливо, щоб податкове регулювання було прозорим, справедливим і сприяло створенню умов для ефективного функціонування бізнесу та сталого економічного розвитку. Збалансовані податкові політики дозволяють досягти гармонії між потребами держави і підприємствами, сприяючи сталому економічному зростанню.

Регульовальна функція оподаткування реалізується за допомогою спеціальних інструментів, вбудованих у податкову систему в цілому, і в кожний податок окремо. Їх можна поділити на дві групи: системні та локальні.

Системні інструменти включають загальний рівень оподаткування, структуру податкової системи та використання альтернативних систем оподаткування. Наприклад, зміни в ставках податків на різні категорії доходів

або введення спрощених систем оподаткування можуть бути системними інструментами.

Локальні інструменти, з іншого боку, пов'язані з конкретними аспектами кожного окремого податку або збору. Це може включати зміни в ставках податків, встановлення пільг чи зміну об'єкта оподаткування для конкретного податку.

Податкові пільги є важливим інструментом для реалізації податкового регулювання. Вони можуть приймати різні форми, такі як податкові вирахування, зниження податкового зобов'язання, встановлення знижених ставок податків або звільнення від сплати податку та збору. Ці заходи призначені для стимулювання певних видів діяльності, підтримки певних груп населення чи сприяння конкретним галузям економіки. Важливо, щоб податкові пільги були конструктивним і ефективним інструментом, спрямованим на досягнення конкретних соціальних чи економічних цілей, і щоб вони були впроваджені з урахуванням загальної ефективності податкової системи.

Підстави для надання податкових пільг можна класифікувати таким чином:

- підстави, що характеризують певну групу платників податків;
- підстави за видами діяльності;
- підстави за об'єктами оподаткування;
- за значенням здійснюваних платником податків витрат.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НВК «МЕБЛЕВИЙ ЕКСПЕРТ»)

2.1 Аналіз справляння обов'язкових платежів товариством з обмеженою відповідальністю «НВК «Меблевий експерт»

Компанія «НВК «Меблевий експерт» була створена, як інтернет магазин роздрібної та оптової торгівлі меблями. Протягом часу існування було відкрито декілька магазинів і шоу-румів у Києві. ТОВ «НВК «Меблевий експерт» є офіційним членом Української Асоціації Меблевиків, головною ціллю якої є вдосконалення та надання якісного сервісу, розробка високих стандартів меблевих виробників. З 2018 року по сьогодні компанія, відкрила магазини у різних куточках нашої країни, а саме: Одесі, Харкові, Львові, Дніпрі. На сайті представлені більше 60000 одиниць товарів. Основний склад у Києві має площу більше 5000 м². В компанії працює близько 100 працівників, для зручності клієнтів функціонує кол-центр для консультацій і продажів.

З приходом на ринок ІКЕА частка компанії на Українському ринку не дуже, але все ж таки зазнала змін, проте залучення іноземних інвестицій допомогли втримати топ-3 відвідуваність сайту з мебельною тематикою в Україні. Згодом, з початком російського вторгнення в Україну, довелося закрити декілька магазинів, проте станом на зараз, 75% до воєнних продажів відновлено.

Наразі важливим фактором фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є кількість податків і навантаження, що вони спричиняють. Підприємством «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр. справлялися такі податки і збори, як податок на додану вартість, податок на прибуток, плата за землю, єдиний соціальний внесок.

У результаті провадження господарської діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт» сплачувало такі суми обов'язкових платежів: у 2020 р. підприємство нарахувало 822,2 тис. грн. обов'язкових платежів, у 2019 р. – 934,3 тис. грн., що

на 13,6% або на 92,7 тис. грн. більше показника 2020 р. У 2022 р. до зведеного бюджету та державних цільових фондів сплачено 700,6 тис. грн., що на 214,3 тис. грн. або на 23,4% менше показника 2021 р. та на 2,2 тис. грн. або на 14,8% менше показника 2020 р. (рис. 1).

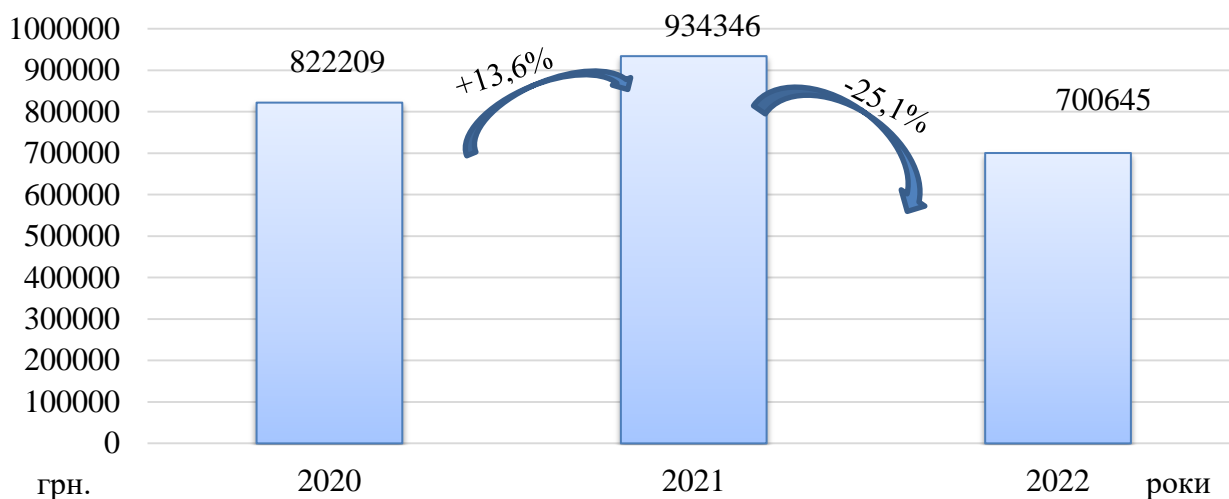

Рис. 2.1. Динаміка обов'язкових платежів до зведеного бюджету та державних цільових фондів, нарахованих ТОВ «НВК «Меблевий експерт» протягом 2020–2022 років

Проаналізуємо структуру обов'язкових платежів, нарахованих ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках. Так, у 2020 р. структура обов'язкових платежів була наступною: частка податку на додану вартість становила 67,7%; значення податку на прибуток в структурі обов'язкових платежів становило 23,9%; питома вага єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – 8,4% (рис. 2.2).

У 2021 році структура обов'язкових платежів була наступною:

- Частка податку на додану вартість зменшилася на 2,1% і становила 65,5%;
- Значення податку на прибуток в структурі обов'язкових платежів зросло на 2,8% і становило 26,7%;
- Питома вага єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування зменшилася на 0,7% і становила 7,7%.

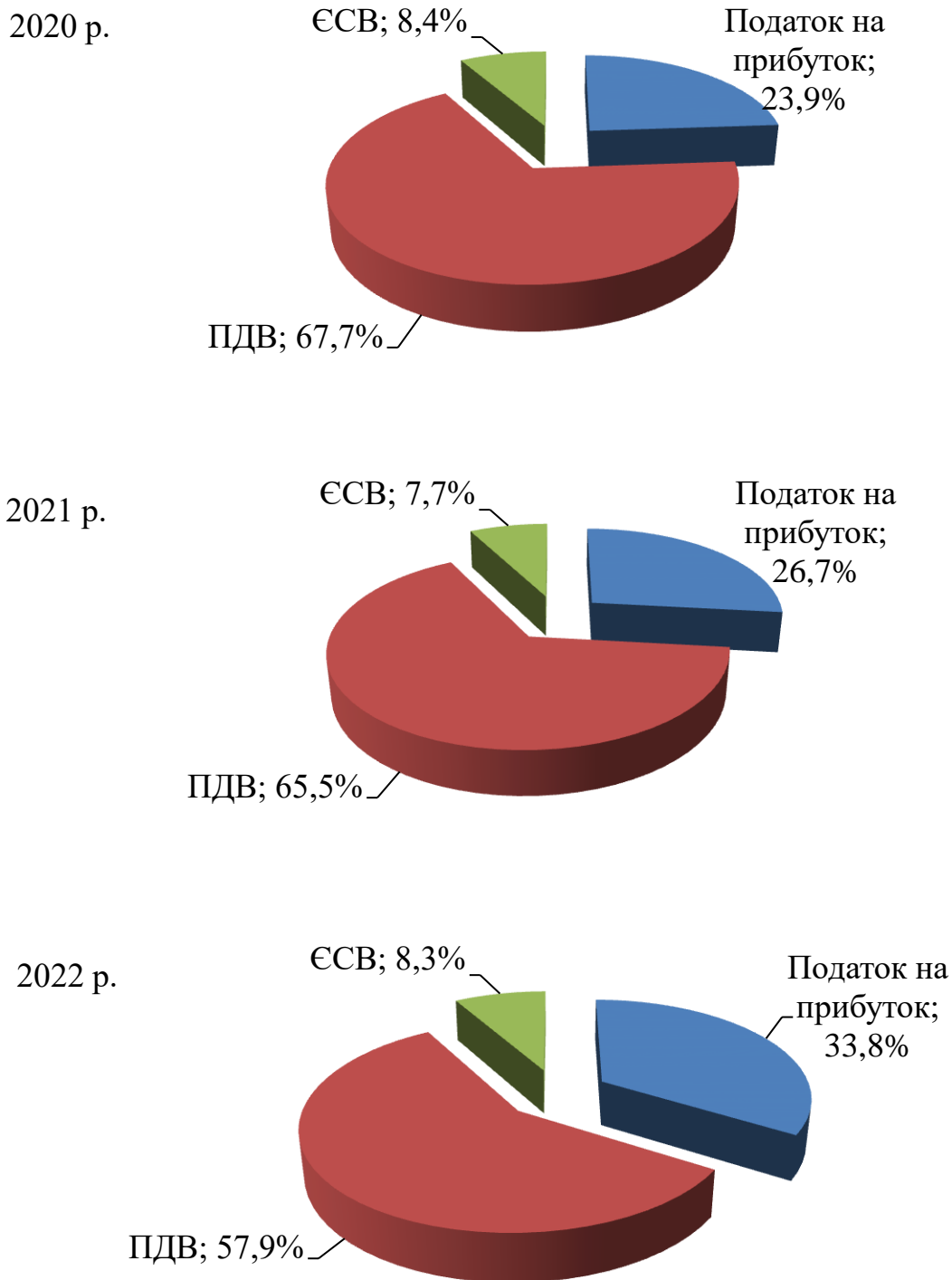

Рис. 2.2. Структура обов'язкових платежів, сплачених ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2022 році

У 2022 році структура обов'язкових платежів була такою:

- Частка податку на додану вартість зазнала суттєвого зменшення – на 7,7% у порівнянні з показником 2021 р. та на 9,8% у порівнянні з показником 2020 року і становила 57,9%;

- Значення податку на прибуток в структурі обов'язкових платежів зросло на 7,1% у порівнянні з показником 2021 р. та на 9,9% у порівнянні з показником 2020 р. та становило 33,8;

- Питома вага єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування збільшилася на 0,6% у порівнянні з показником 2021 р. та на 0,1% зменшилася у порівнянні з показником 2020 р. і становила 8,3%.

Таким чином, аналіз рис. 2.2. свідчить про домінуюче значення в структурі обов'язкових платежів податку на додану вартість. Разом з тим у досліджуваному періоді відбулися певні зміни структури податків, зокрема зменшення частки ПДВ з 67,7% у 2020 р. до 57,9% у 2022 р. та динамічне зростання частки податку на прибуток – із 23,9% у 2020 р. до 33,8% у 2022 р. Для виявлення причин таких структурних зрушень необхідно проаналізувати динаміку обов'язкових платежів, нарахованих ТОВ «НВК «Меблевий експерт»

Оскільки в динаміці доходи не перевищували 40 млн. грн., ТОВ «НВК «Меблевий експерт» не здійснювало коригування фінансового результату на суму податкових різниць. Так, доходи підприємства у 2020 році становили 4720,1 тис. грн, у 2021 р. збільшилися на 1706,8 тис. грн. або на 36,2% і становили 6426,9 тис. грн. У 2022 р. у результаті зменшення обсягів продажу величина доходів зменшилася на 32 тис. грн. або на 0,5% і становила 6394,9 тис. грн. (рис. 2.3, дод. А, Б, В).

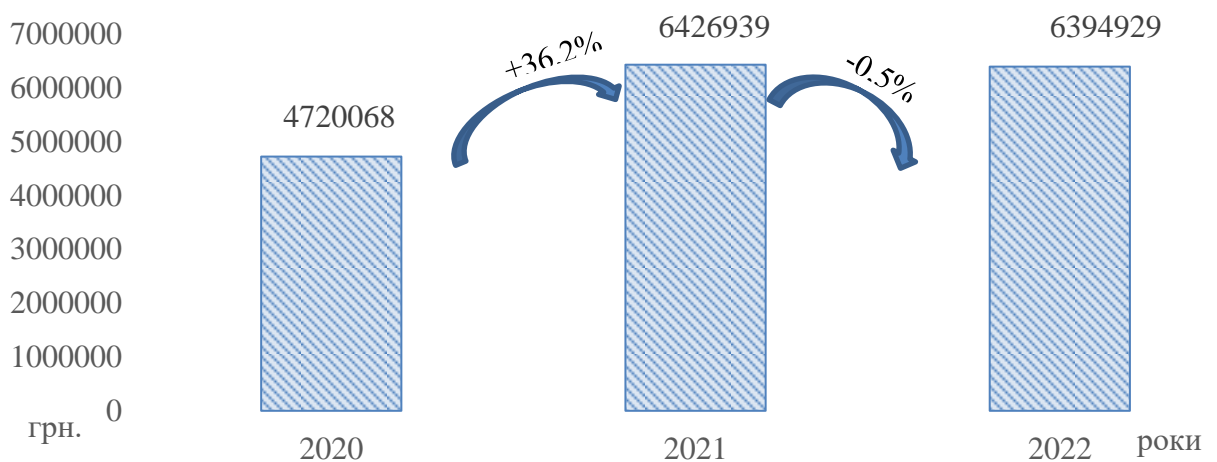

Рис. 2.3. Динаміка доходів ТОВ «НВК «Меблевий експерт» протягом 2020–2022 рр.

Незважаючи на тенденції щодо зменшення обсягу реалізації, витрати підприємства за досліджуваний період зростали випереджаючими темпами. Так, у 2020 р. витрати, що дозволялося згідно правил Податкового кодексу відносити до складу витрат в оподаткуванні прибутку підприємства, становили 3630,2 тис. грн. У 2021 р. темп росту витрат становив 38,8% або 1409,1 тис. грн. – у результаті витрати склали 5039,3 тис. грн. Щодо 2022 р., то на фоні зменшення доходів темп росту витрат становив 0,8% (+39,1 тис. грн.), тобто витрати склали 5078,4 тис. грн. (рис. 2.4).

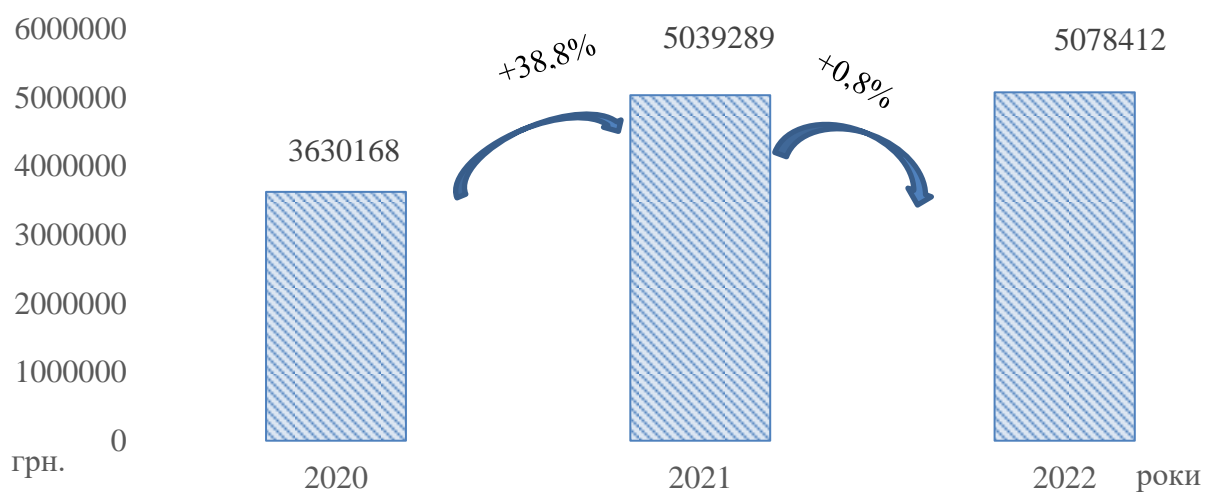

Рис. 2.4. Динаміка витрат ТОВ «НВК «Меблевий експерт» протягом 2020–2022 рр.

Динаміка податку на прибуток ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у досліджуваному періоді була строкатою. За підсумками 2020 р. значення податку на прибуток, що нарахований підприємством, було 196,2 тис. грн., у 2021 р. – відбулося зростання на 53,6 тис. грн. або на 27,3%, таким чином, податок на прибуток нараховано в сумі 249,8 тис. грн. У 2022 р. податок нараховано у сумі 237 тис. грн., що менше від показника 2021 р. на 5,1% або на 12,8 тис. грн. (рис. 2.5, дод. А, Б, В).

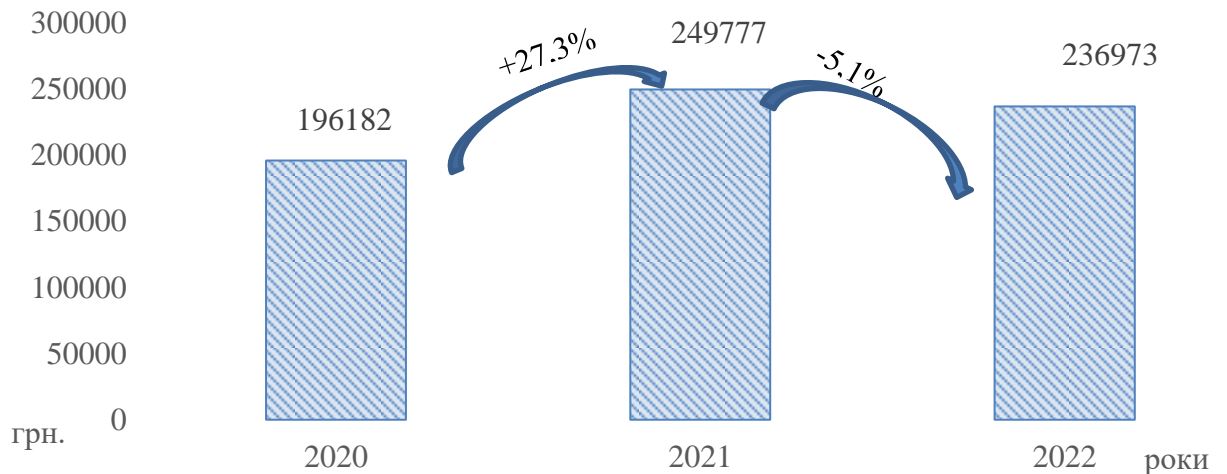

Рис. 2.5. Динаміка сплати податку на прибуток ТОВ «НВК «Меблевий експерт» протягом 2020–2022 рр.

У 2020 р. підприємством нараховано 69458 грн. єдиного соціального внеску, у 2021 р. – 72437 грн., що на 4,3% більше показника попереднього року. У 2022 р. сума ЄСВ зменшилася на 19,6% у порівнянні з 2021 р. і становила 58,2 тис. грн. (рис. 2.6). Зазначене обумовлено зменшенням чисельності найманих працівників на підприємстві.

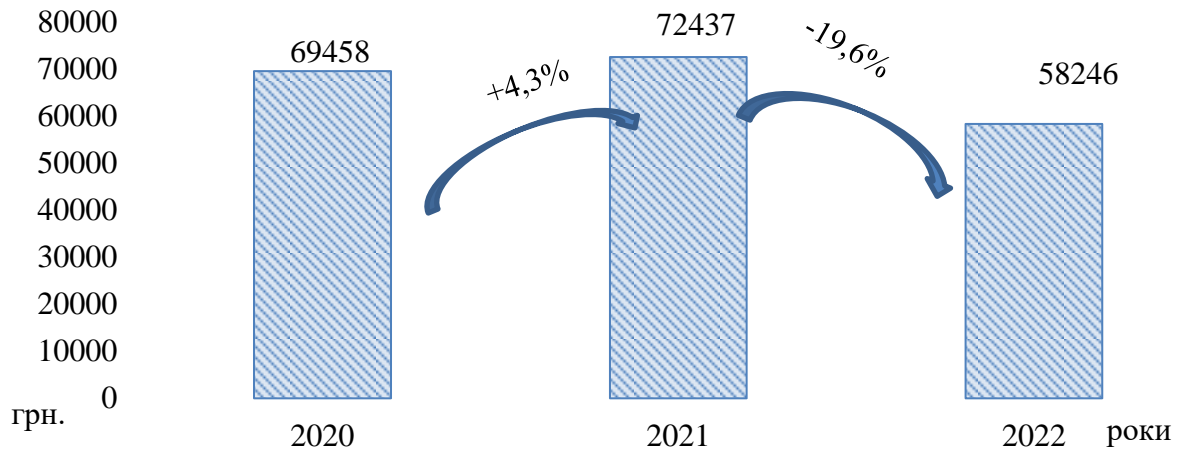

Рис. 2.6. Динаміка єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сплаченого ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр.

ПДВ – єдиний непрямий податок, який сплачує товариство. Проаналізуємо стан справляння податку на додану вартість ТОВ «НВК «Меблевий експерт». ПДВ, що підлягає сплаті в бюджет, визначається як різниця між податковим зобов'язанням і податковим кредитом. Динаміка податкового зобов'язання і податкового кредиту є строкатою (табл. 2.1).

Таблиця 2. 1.

**Динаміка показників оподаткування податком на додану вартість
ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр.**

(тис. грн.)

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення		Темп росту (%)	
				2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Податкове зобов'язання	1221,6	1263,4	1259,1	+41,8	-4,3	103,4	99,7
Податковий кредит	665,1	651,3	853,8	-13,8	+202,5	97,9	131,1
Сума ПДВ в бюджет	556,5	612,1	405,3	+56,2	-206,8	110,0	66,1

Так, податкове зобов'язання зросло на 3,4% у 2021 р. у порівнянні з показником 2020 р., у 2022 р. зменшилося на 0,3%. Податковий кредит зменшився на 2,1% у 2021 р. та збільшився на 31,2% у 2022 р.

У результаті випереджаючого зростання податкового зобов'язання над податковим кредитом у 2021 р. сума ПДВ, що сплачувалася підприємством в бюджет, збільшилася на 56,2 тис. грн. (на 10,1%) і становила 612,7 тис. грн. (проти 556,5 тис. грн. у 2020 р.) (рис. 2.7).

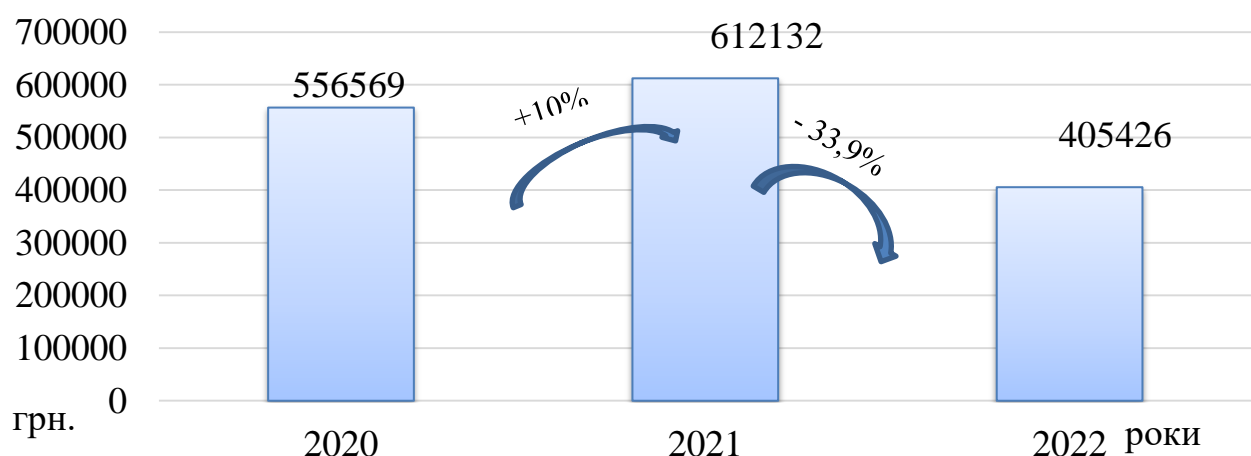

Рис. 2.7. Динаміка податку на додану вартість, сплаченого до державного бюджету ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр.

Проте у 2022 р. прослідковується зворотна ситуація: у результаті випереджаючого зростання податкового кредиту над податковим зобов'язанням сума ПДВ, що нарахована до сплати в бюджет, у 2022 р. зменшилася на 207,4 тис. грн. (на 33,9%) і становила 405,3 тис. грн.

2.2. Аналіз впливу оподаткування на показники діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт»

Аналіз впливу податків на ефективність економічної діяльності підприємства включає в себе оцінку фінансового і господарського стану підприємства протягом певних періодів, а також визначення того, як податки впливають на це підприємство. Шляхом аналізу фінансових показників підприємства встановлюється, як використовуються фінансові ресурси, як вони розподіляються і як можна покращити господарську діяльність, щоб раціонально використовувати фінансові ресурси. Аналіз показників податкового тиску допомагає зробити висновки про ефективність управління податками підприємства.

Використання показника податкового навантаження на підприємство (юридичну особу) стало поширеним. Це обґрунтовано тим, що підприємство є окремим суб'єктом господарювання, що відрізняється від фізичних осіб, які володіють ним. Податки, які сплачує підприємство в бюджет, не можуть бути порівняні з податками фізичних осіб, оскільки вони реально впливають на підприємство як окремий господарський суб'єкт, обмежуючи його оборотні кошти і можливості інвестування нерозподіленого прибутку у розвиток виробництва, підвищення заробітної плати працівникам тощо.

Показник податкового навантаження на рівні окремого підприємства грає ключову роль у галузі економіки з декількох причин:

Показник податкового навантаження використовується податковими органами для боротьби з ухиленням від сплати податків і виявлення інших правопорушень, які підпадають під компетенцію податкової служби.

Податкове навантаження визначає вибір організаційно-правової форми господарської діяльності.

Показник податкового навантаження є основним інструментом в системі управління оподаткуванням конкретного підприємства в контексті податкового менеджменту, планування та оптимізації податків.

Податкове навантаження дозволяє аналізувати варіанти оподаткування в межах основної та спрощеної систем для малих підприємств.

Таким чином, податкове навантаження є важливим елементом управління податками і може бути предметом дослідження щодо впливу податків на добробут платників. У сучасній Україні існує єдина загальна методологія для обчислення показників податкового тягарю на рівні окремого підприємства, але це питання може викликати різні точки зору і дискусії. З введенням в дію Податкового кодексу була необхідність адаптації методики обчислення податкового навантаження до нового податкового законодавства.

Методика обчислення податкового навантаження доведена «Методичними рекомендаціями щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання» затверджених наказом ДПС України від 27.06.2016 р. №553. Термін "податкове навантаження" був змінений на "податкову віддачу", але сутність залишилася незмінною. Зазвичай рівень податкового навантаження розраховується на основі сплати податку на прибуток та податку на додану вартість, які підприємство сплачує в бюджет, згідно з інформацією, вказаною у декларації з податку на прибуток та податку на додану вартість.

Рівень сплати податку на прибуток визначається за формулою:

$$\text{ПВ ПП} = \frac{\text{ПП}}{\text{Д}} \times 100, \quad (2.1.)$$

Показник ПВ ПП обчислюється як співвідношення суми податку на прибуток, сплаченого платником податку, до доходу Д, який враховується при визначенні об'єкта оподаткування. Таким чином рівень сплати податку на

прибуток ТОВ «НВК «Меблевий експерт», визначений на основі даних звітності товариства подано на рис. 2.8 (дод. А, Б, В).

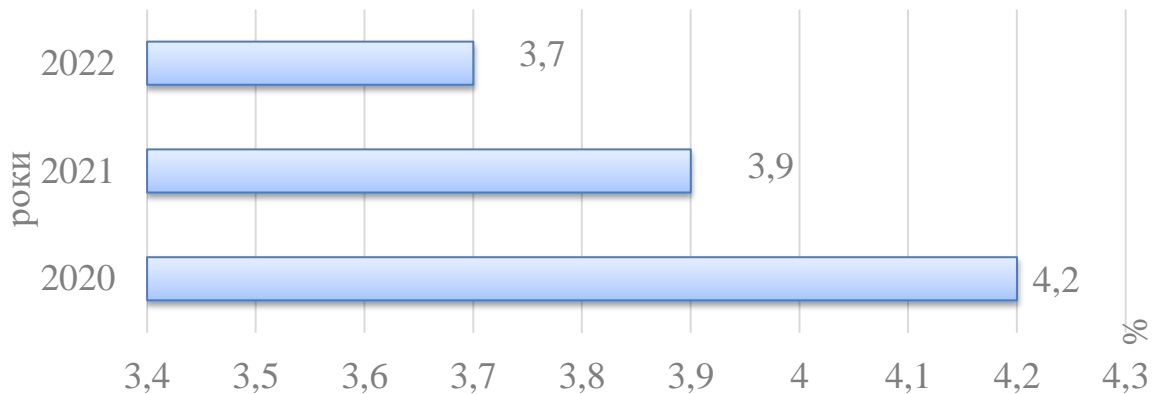

Рис. 2.8. Рівень сплати податку на прибуток ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках

Рівень сплати ПДВ визначається за формулою (крім суб'єктів, які декларують до відшкодування ПДВ з державного бюджету):

$$\text{ПН ПДВ} = \frac{\text{р. 25 (або р. 27)}}{\text{р. 1.а}} \times 100 \quad (2.2)$$

де ПН ПДВ визначається як відношення показників рядків 25 або 27 декларації з ПДВ до показника колонки А рядка 1 декларації з ПДВ (рис. 2.9).

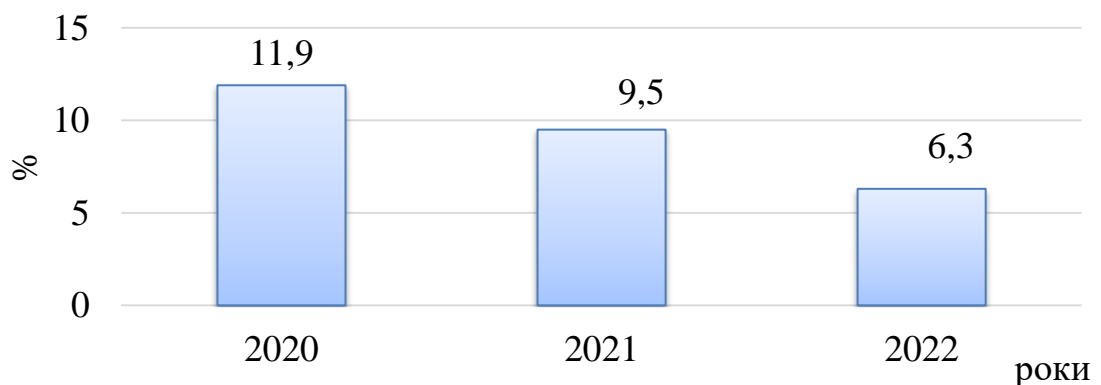

Рис. 2.9. Рівень сплати податку на додану вартість ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках

Окрім затвердженої методології для визначення податкового навантаження, існують інші підходи, які активно використовуються на практиці. Було опубліковано багато статей, що присвячені вимірюванню податкового

навантаження на підприємство. Аналіз цих досліджень показує, що обчислення податкового навантаження на організацію проводиться без врахування ефекту перекладання податків. Тому в загальному контексті формула розрахунку податкового навантаження при такому підході має такий вигляд:

$$\text{ПН}=(\text{СП} / \text{ВД}) \times 100\% , \quad (2.3)$$

де СП – сума податків, сплачених підприємством відповідно до чинного законодавства;

ВД – валовий дохід (рис. 2,10, дод. А, Б, В).

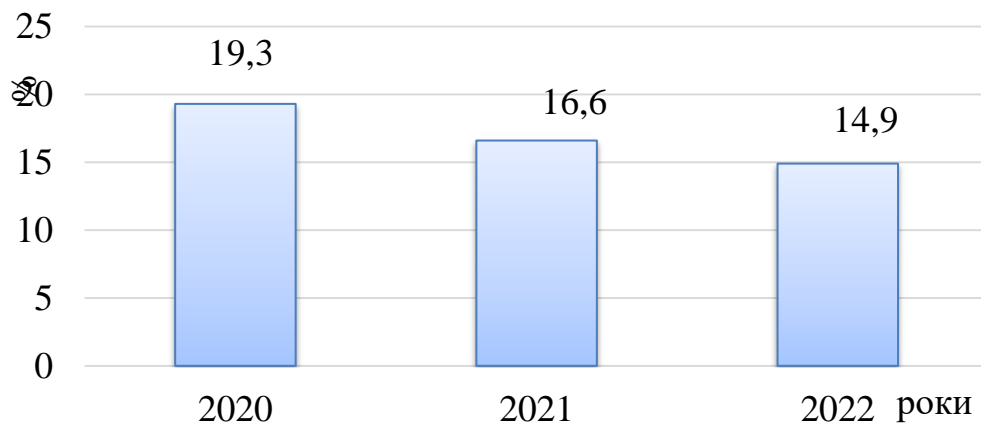

Рис. 2.10. Рівень податкового навантаження ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках

Таке обчислення не дозволяє встановити, як зміна структури податків впливає на показник податкового навантаження. Замість цього, воно лише оцінює податкоємність виробленої продукції (виконаних робіт чи послуг) і не надає реального уявлення про податкове навантаження на платника податків.

Метод розрахунку податкового навантаження по відношенню до прибутку підприємства передбачає розрахунок за формулою (2.4):

$$\text{ПНпр}=(\text{СПпр} / \text{П}) \times 100\% , \quad (2.4)$$

де СПр – сума податкових платежів по прямим податкам на дохід (податок на прибуток), які сплачує підприємство;

П – прибуток підприємства.

Даний параметр податкового тиску дозволяє провести аналіз впливу прямих податків на фінансовий стан фірми та розраховується тоді, коли фірма заробляє прибуток. Для ТОВ «НВК «Меблевий експерт» він рівний ставці податку на прибуток – 18%.

Розрахунок податкового навантаження непрямих податків по відношенню до валового доходу передбачає використання наступної формули:

$$ПНнепр=(СПрнепр/ВД)\times 100\%, \quad (2.5)$$

де СПрнепр – сума податкових платежів по непрямим податкам, які сплачує підприємство; ВД – валовий дохід.

Непрямими податками є податок на додану вартість, акцизний податок, мито. Цей показник дає можливість визначити частку непрямих податків у валовому доході підприємства. ТОВ «НВК «Меблевий експерт» з непрямих податків сплачувало лише податок на додану вартість, тому рівень податкового навантаження непрямих податків представлений лише ПДВ (рис. 2.11).

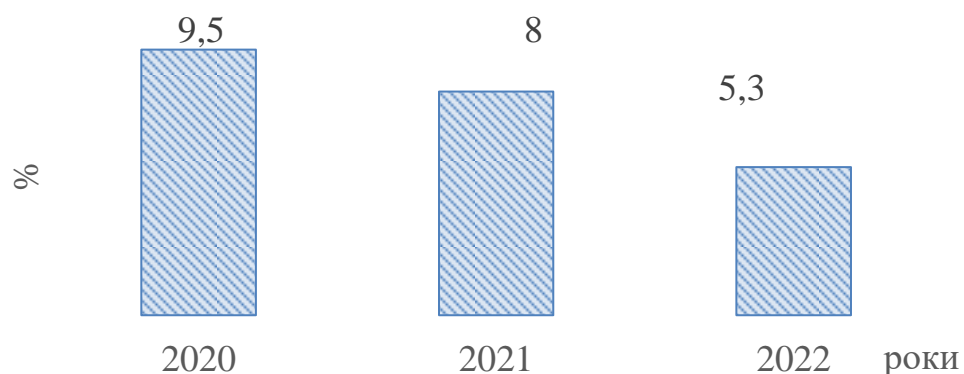

Рис. 2.11. Рівень податкового навантаження непрямих податків по відношенню до валового доходу ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках

Метод розрахунку податкового навантаження податків на фонд оплати праці по відношенню до собівартості продукції передбачає використання формули (2.6):

$$\text{ПНфоп} = (\text{СПфоп} / \text{С}) \times 100\% , \quad (2.6)$$

де СПфоп – сума податкових платежів на фонд оплати праці, можливо включення єдиного соціального внеску, так як він має основні ознаки податку;

С – собівартість виготовленої продукції або виконаних послуг.

Даний показник дає можливість визначити частку податкових платежів на фонд оплати праці в собівартості продукції підприємства (рис. 2.12).

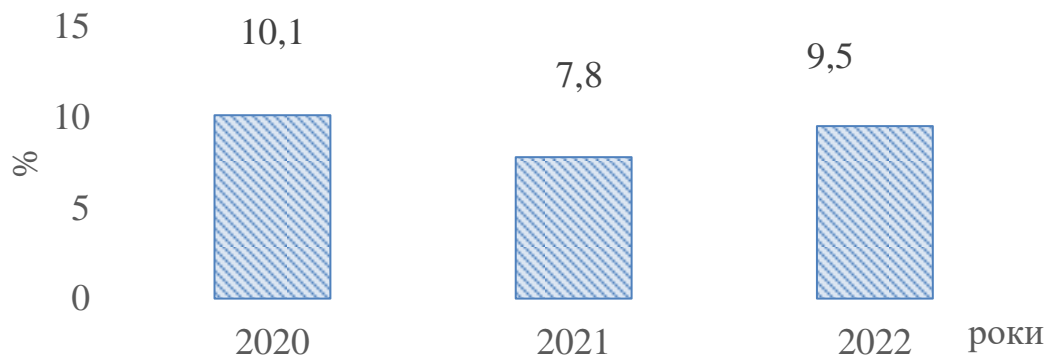

Рис. 2.12. Рівень податкового навантаження на фонд оплати праці по відношенню до собівартості продукції ТОВ «НБК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках

Методи розрахунку податкового навантаження за формулами (2.3), (2.4), (2.5), (2.6) мають свої недоліки, які варто враховувати:

— значення податкового навантаження помітно відрізняється між підприємствами різних галузей;

— значення податкового навантаження помітно розходяться серед підприємств однієї галузі;

— значення податкового навантаження суттєво відрізняється для підприємств різного розміру;

— значення податкового навантаження суттєво відрізняються для підприємств з різними системами оподаткування;

— їх неефективність в статистичній системі.

Зазначені недоліки обмежують можливість практичного використання вказаних методів розрахунку податкового навантаження для підприємств. Деякі з цих недоліків можна виправити шляхом створення індексу податкового навантаження, який розраховується як середньоарифметичне методів (2.4), (2.5), (2.6) та проводиться за формулою (2.7, табл. 2.2):

$$I_{пн} = (ПН_{дв} + ПН_{пр} + ПН_{непр} + ПН_{фоп}) / 4 \quad (2.7)$$

Таблиця 2.2

**Узагальнений індекс податкового навантаження на ТОВ «НВК
«Меблевий експерт» у 2020–2022 роках**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Податкове навантаження щодо доданої вартості	55,1	31,2	26,0
Податкове навантаження щодо прибутку підприємства	19,0	18,0	18,0
Податкове навантаження непрямих податків щодо валового доходу	9,5	8,0	5,3
Податкове навантаження на фонд оплати праці щодо собівартості	10,1	7,8	9,5
Індекс податкового навантаження	23,4	16,3	14,7

Ця методика розрахунку індексу Іпн надає можливість аналізувати різноманітні підприємства на основі статистичних даних про їх сферу діяльності та розмір. Важливо зауважити, що індекс податкового навантаження не визначає конкретну кількість податків, яку сплачує платник, але він дає можливість порівнювати його з базовим індексом для визначення ризику порушень податкового законодавства юридичними особами. Базовий індекс формується на основі обробки статистичних та прогнозних даних щодо платників податків, дозволяючи їх групувати за галузями та масштабами їх господарської діяльності. Групи ризику порушень податкового законодавства формуються на основі аналізу відхилень фактичного значення індексу Іпн конкретного платника податків в порівнянні з визначеним значенням базового Іпн для цієї групи платників податків. Ця методика дозволяє використовувати її в умовах значущих змін у податковому законодавстві, таких як зміна податкових ставок та умов оподаткування, після проведення відповідних аналітичних та прогнозних досліджень.

Висновки до розділу 2

Аналіз оподаткування підприємств здійснено на основі даних товариства з обмеженою відповідальністю «НВК «Меблевий експерт». Підприємством «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр. справлялися такі податки і збори, як податок на додану вартість, податок на прибуток, плата за землю, єдиний соціальний внесок. У результаті провадження господарської діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт» сплачувало такі суми обов'язкових платежів: у 2020 р. підприємство нарахувало 822,2 тис. грн. обов'язкових платежів, у 2021 р. – 934,3 тис. грн., що на 13,6% або на 92,7 тис. грн. більше показника 2020 р. У 2022 р. до зведеного бюджету та державних цільових фондів сплачено 700,6 тис. грн., що на 214,3 тис. грн. або на 23,4% менше показника 2021 р. та на 2,2 тис. грн. або на 14,8% менше показника 2020 р.

Аналіз структури обов'язкових платежів ТОВ «НВК «Меблевий експерт» свідчить про домінуюче значення податку на додану вартість. Разом з тим у досліджуваному періоді відбулися певні зміни структури податків, зокрема зменшення частки ПДВ з 67,7% у 2020 р. до 57,9% у 2022 р. та динамічне зростання частки податку на прибуток – із 23,9% у 2020 р. до 33,8% у 2022 р.

Оцінка впливу оподаткування на показники діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт» свідчить про зниження індексу податкового навантаження, розрахованого на основі чотирьох показників податкового навантаження (податкового навантаження щодо доданої вартості, податкового навантаження щодо податку на прибуток підприємства, податкового навантаження непрямих податків, податкового навантаження фонду оплати праці щодо собівартості). Так, у 2020 р. індекс податкового навантаження підприємства становив 23,4, у 2021 р. – 16,3, у 2022 р. – 14,7, що, безумовно, є позитивним трендом.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Передумови необхідності підвищення ефективності податкового регулювання в Україні

Підвищення конкурентоспроможності податкової системи України на глобальному рівні стоїть перед нами як важливе завдання. У світлі глобалізації економічних відносин та зростання мобільності факторів виробництва, концепція "міжнародної податкової конкуренції" стає все більш актуальною. Визнаючи важливість внутрішнього оподаткування, структури податкової системи та податкової політики, необхідно враховувати їх вплив на міжнародну економічну конкурентоспроможність. В рамках цієї концепції, головними інструментами стають відносно зниження податкового навантаження в порівнянні з іншими країнами та простота, справедливість адміністративних процедур, пов'язаних із справлянням податків. Зниження рівня податкових ставок - лише один з аспектів цієї концепції. Крім того, важливо розглядати різні податкові пільги, а також забезпечувати стабільність та простоту податкового законодавства. Зазначимо, що конкурентоспроможність в цьому контексті означає здатність привертати інвестиції та стимулювати економічний розвиток, забезпечуючи при цьому баланс між привабливістю для бізнесу та здатністю фінансувати бюджет та соціальні програми.

У світовій практиці використовуються рейтинги, які дозволяють оцінювати конкурентні умови для бізнесу в різних країнах. Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності, відомий як ГІСК (The Global Sustainable Competitiveness Index), представляє собою перший у своєму роді індекс, який визначає ефективність екологічного, соціального та корпоративного управління країн у всьому світі. Цей індекс розпочався як некомерційний проєкт, і його автори внесли значні поліпшення до методології, розширивши аналізовані

показники з 135 до 188. Під час повторного розрахунку ГІСК було враховано понад 1,5 мільйона окремих даних.

Звіт ГІСК 2022 містить вичерпний аналіз поточного стану світу на глобальному, регіональному та національному рівнях, враховуючи шість основних показників конкурентоспроможності:

1. Природний капітал (Natural Capital);
2. Ресурсоемність та ефективність (Resource Intensity-Efficiency);
3. Інтелектуальний капітал (Intellectual Capital);
4. Економічна стійкість (Economic Sustainability);
5. Соціальний капітал (Social Capital);
6. Управління (Governance Performance).

У рейтингу Глобального індексу стійкості конкурентоспроможності (ГІСК) на 2022 рік Україна розташувалася на 49-му місці серед 180 країн світу, здобувши 46,9 балів. Загальне середнє значення рейтингу складає 43,1, а максимальне можливе - 100,0. Країна виявилася вище середнього за показниками "Інтелектуальний капітал" (41-ше місце з рейтингом 47,3) та "Економічна стійкість" (43-тє місце з рейтингом 47,5).

Однак варто відзначити, що Україна опинилася на 84-му місці за показником "Природний капітал" з рейтингом 41,3, що єдиний показник, який значно нижчий за середнє значення. Також варто відзначити, що за показником "Ресурсоемність та ефективність" Україна посідає 116-е місце через низьку ефективність використання ресурсів [36].

Це може створити проблеми для України в майбутньому, особливо якщо світові ціни на сировину та енергію значно зростуть, що призведе до значних витрат і труднощів у підтримці зростання країни в порівнянні з тими, що мають вищі показники ресурсоемності та ефективності.

Ефективне оподаткування може допомогти створити сприятливі умови для розвитку підприємництва та зменшення тіньової економіки. Податки не лише є джерелом фінансування для держави, але й можуть бути важливим інструментом регулювання економічних процесів.

Податкове регулювання може виявляти вплив на конкурентоспроможність через низку заходів, таких як податкові стимули, зниження податкового тягаря для підприємств, а також інші заходи, спрямовані на поліпшення умов для бізнесу. Також важливо враховувати, що ефективне оподаткування може створити стабільну фінансову базу для реалізації соціальних та економічних програм держави. Відповідне регулювання податків дозволяє більш точно адаптувати фіскальну політику до потреб ринкової економіки, що сприяє загальному розвитку країни. У цьому контексті податки не лише здатні забезпечити бюджетні надходження, але й стати інструментом для досягнення стратегічних соціально-економічних цілей. Отже, податкова політика повинна бути комплексною, зорієнтованою на створення сприятливого середовища для підприємництва, забезпечення конкурентоспроможності та врахування соціальних потреб нації.

3.2. Шляхи підвищення ефективності податкового регулювання діяльності підприємств через детінізацію економіки

Реформування податкової системи в Україні після переходу до ринкової економіки визначалося необхідністю оптимізації та збалансованості відносин у сфері оподаткування. Великий інтерес і важливість цього процесу визначили його закономірні етапи, зокрема, врахування специфіки підприємств у сучасній економіці, розвиток послідовної стратегії у вітчизняній податковій системі та урахування інших дрібних, але значущих передумов.

Нерівномірне оподаткування в Україні, зокрема недоліки в податковій системі, є однією з ключових причин складнощів в економіці. Ця проблема визначається нерівною обтяжливістю податків для різних галузей та видів підприємств, що призводить до значного відтоку підприємств і громадян у

"тінь". Оцінки свідчать, що тіньова економіка може складати до 40% за офіційними даними і навіть до 60% за неофіційними [44].

Як відомо, тіньова економіка негативно впливає на податкову і соціальну базу, створює несправедливу конкуренцію для зареєстрованих підприємств, веде до порочного кола взаємного збільшення податкового тягаря і тіньового сектора, спотворює офіційну статистику, що в кінцевому підсумку, призводить до прийняття неефективних рішень у сфері податкової політики. Напрями виведення економіки з "тіні" в Україні включають ряд ініціатив. Один із стратегічних підходів — це активне зниження податкових ставок та раціоналізація кількості податків, доповнене впровадженням системи загального декларування доходів та майна. Це спрямовано на поліпшення механізмів податкового адміністрування для добросовісних платників та зміцнення контролю над тими, хто ухиляється від оподаткування. Важливий елемент — встановлення партнерства між державою і бізнес-середовищем для спільного визначення оптимальних ставок. Також акцентується перехід від традиційних щорічних перевірок до аналізу ризиків несплати податків. Це передбачає здатність систематично визначати платників, які можуть ухилятися від обов'язкових платежів. У рамках технологічних ініціатив у відносинах податкової звітності спрощено за допомогою електронних ресурсів. Сприяє цьому впровадження електронної форми податкової звітності через Інтернет, що дозволяє ефективно управляти податковими процесами та зменшує необхідність прямих контактів між платниками податків і податковими органами.

Важливо враховувати нерівномірність податкового тягаря та його вплив на законослухняних платників. Пільги та "лазівки" для ухилення від оподаткування породжують недобросовісну конкуренцію, яка сприяє тіньовій економіці. Реформування податкової системи повинно спрямовуватися на створення сприятливих умов для чесних платників, заохочення інвестицій та надання пільг іноземним капіталам. Такий підхід сприятиме пріоритетному розвитку економіки.

Актуальні закони призначені для захисту законних підприємств від непорядної конкуренції, виведення готівкових розрахунків і "сірого" товару з тіньового сектору та поліпшення ефективності податкового адміністрування та контролю за розрахунковими операціями.

Реалізація цих документів сприятиме підвищенню загального рівня податкової культури та захисту споживачів через поетапне розширення фіскалізації розрахункових операцій та впровадження інноваційних технологічних рішень у вигляді програмних РРО як альтернативи класичним РРО.

Реєстратор розрахункових операцій – це технічний пристрій, який фіксує та реєструє розрахункові операції під час торгівлі або надання послуг. Використовується для збору інформації про обсяги продажів та видачі квитанцій, спрощуючи облік та зменшуючи можливість ухилення від оподаткування.

Так, програмне РРО може функціонувати на різних електронних пристроях, таких як комп'ютери, планшети чи смартфони, якщо на них встановлено відповідне програмне забезпечення. Важливо, щоб Державна податкова служба України (ДПСУ) забезпечила доступ до програмного рішення для суб'єктів господарювання безкоштовно. Крім того, реєстрація програмного РРО повинна бути здійснювана через Електронний кабінет.

Щодо досвіду окремих зарубіжних країн у впровадження РРО, а також компаній, які мають пільги чи винятки на впровадження, розглянемо приклади. [23].

У Швеції винятки з застосування РРО можуть мати такі компанії:

1. Невеликі підприємства: Ті, що мають готівкові продажі менші за 11,125 шведських крон (близько 1,191 євро).

2. Бізнес із тимчасовими готівковими продажами: Компанії, які проводять готівкові продажі менше протягом 12 днів на рік або де готівкові продажі становлять менше 2% від сукупних продажів.

3. Продажі від дверей до дверей: Бізнес, який здійснює продажі від дверей до дверей.

4. Компанії з чіткою звітністю: Великі компанії, які мають чітку звітність і можуть документально підтвердити свої доходи, можуть звертатися до Податкової служби за дозволом на не використання касових апаратів.

Касові апарати в Швеції повинні пройти реєстрацію в податковому органі та відповідати детальній специфікації. Вони також підлягають регулярному технічному обслуговуванню. Крім того, касові апарати повинні бути під'єднані до "чорної скриньки", до якої мають доступ лише працівники Шведської податкової служби. Податкові органи можуть проводити перевірки та контрольні покупки для перевірки правильності реєстрації транзакцій та видачі чеків.

У разі порушення використання касових апаратів на торговців може бути накладений штраф: 1190 євро за перше порушення та 23800 євро за повторне. Контрольна перевірка може перетворитися на повномасштабну перевірку діяльності. Штрафи передбачено за відсутність, невідповідність або неправильне використання касового апарату, а також за інші порушення, такі як невчасне повідомлення про встановлення касового апарату, відсутність регулярного технічного обслуговування, незбереження інформації, відсутність введеної інформації та ненадання чеку споживачу.

Цікаво, що бізнес в Швеції підтримав ініціативу податкових органів, навіть не зважаючи на додаткові витрати (вартість касового апарату близько 1785 євро). Така підтримка пов'язана з тим, що використання касових апаратів сприяє встановленню однакових правил гри для різних платників податків. Аналіз впровадження вимог щодо касових апаратів показав, що зміни стосувались переважно малого бізнесу, який здійснює щоденні невеликі готівкові транзакції з приватними особами, що не мають інтересу до отримання чеків. Впровадження обов'язкового використання касових апаратів для цих компаній призвело до зменшення рівня ухилення від оподаткування та збільшення податкових надходжень (близько 3 млрд шведських крон на рік або понад 300 млн євро).

В 2012 році у Грузії було впроваджено заходи з метою зменшення тіньової економіки. Однією з ключових ініціатив стало обов'язкове використання РРО з технологією GPRS по всій країні. Це дозволило Службі доходів отримувати

негайний доступ до інформації про поточні доходи компаній на своїх серверах. Зібрана інформація щодня передається в бази даних податкових органів, де вона накопичується для подальшого аналізу.

Отриману інформацію використовують для порівняння оборотів компаній і їх декларацій. Податкові органи можуть змінювати налаштування та запитувати дані не тільки в кінці робочого дня, але й протягом дня. Під час впровадження РРО було враховано різні підходи до різних груп платників податків. Мікробізнес, що надає невеликі послуги населенню та має оборот до 30 тис. ларі (близько 20 тис. дол. США), звільнений від оподаткування та використання РРО. Дрібний бізнес з оборотом до 100 тис. ларі (70-75 тис. дол. США), який може наймати працівників та сплачувати ПДФО в розмірі 3%, повинен використовувати РРО, але цій групі РРО надається за рахунок держави. Платники податків із оборотом понад 100 тис. ларі повинні мати РРО, але існують програми домовленості уряду з комерційними банками про надання розстрочки на рік.

Уряд Грузії впровадив штрафи за невидачу чеків, а також використовував приватних контролерів для перевірок. Щоб стимулювати видачу документів, була запроваджена фіскальна лотерея, в якій кожен чек виступав лотерейним квитком. Лотерея мала за мету підвищити усвідомлення про важливість отримання квитанції та змінити ставлення до податкових органів. Споживачі мали можливість перевірити чек і автоматично ставали учасниками лотереї. Розіграші проводилися щодня, двічі на місяць та раз на три місяці, з можливим виграшом готівкою. Лотерея була пов'язана з використанням GPRS-РРО, і виграшами можна було скористатися в будь-якому банку. Планувалося проведення лотереї протягом року, але вона була скасована після парламентських виборів. Хоча фіскальний вплив лотереї не є точно вимірюваним, вона позитивно вплинула на психологію населення, а причини її скасування включають брак коштів та досягнення мети покращення іміджу податкових органів.

У 2010 році в Польщі Міністерство фінансів спрямувало зусилля на збільшення бюджетних доходів шляхом зменшення кількості підприємців, які були звільнені від обов'язку електронної реєстрації операцій. Це призвело до поширення використання касових апаратів. Введено обов'язкове застосування електронних контрольно-касових апаратів для різних професій, таких як лікарі, юристи, податкові консультанти, бухгалтери та перекладачі, які раніше могли не звітувати про свої доходи. Очікувалося, що цей захід призведе до збільшення надходжень від ПДВ та забезпечить рівні умови оподаткування. Однак зміни в законодавстві обмежили свій вплив на доходи, адже лише 30% платників податків прозвітували про використання касових апаратів за перший місяць. Тим часом, платники податків, які повинні були почати використовувати касові апарати, шукали інші схеми ухилення. З 1 січня 2012 року обсяг річних доходів, за якими можна було сплачувати податок на прибуток одноразово, зменшено з 40 000 до 20 000 польських злотих. При цьому підприємці, які взаємодіють лише з юридичними особами, звільнені від вимог використання РРО, оскільки їх доходи підтверджені актами та накладними.

Литва введе обов'язкове використання касових апаратів для фізичних осіб, які займаються індивідуальною торговельною діяльністю та мають відповідні документи, такі як посвідчення підприємця та довідка про здійснення індивідуальної діяльності. Це обов'язково для торгівлі в будівлях, кіосках, вагончиках, автомагазинах та мобільних магазинах, за винятком торгівлі на вулиці. Виключенням є продаж агропродукції та продовольчих товарів, вирощених на власній або орендованій землі. Також винятком є підприємці, які оплачують податок за патентом.

Підприємці мають можливість придбати або взяти в лізинг касовий апарат. У разі його поломки сервісний центр може забезпечити резервний апарат на період ремонту. Якщо підприємець не використовує резервний апарат, він повинен видаляти покупцю квитанцію за покупку, що може бути придбана або роздрукована з веб-сайту Державної податкової інспекції. Зокрема, від травня 2011 року обов'язкове використання РРО в торгівлі продовольчими продуктами.

Була надана компенсація вартості купівлі касового апарату в розмірі до 290 євро за новий апарат та 140 євро за вживаний. Розмір компенсації залежав від дати реєстрації апарату: 100% вартості при реєстрації в лютому-березні 2012 року, 60% в квітні, та 50% з травня по грудень. За торгівлю без касового апарату передбачений штраф від 140 до 290 євро, за невидачу чеку - попередження або штраф приблизно 30-60 євро, а за відсутність обліку доходу - штраф від 60 до 140 євро.

З 2015 року Бельгія ввела обов'язкове використання РРО для готелів і ресторанів і має намір розширити цю ініціативу на всі магазини.

У травні 2015 року уряд Словенії затвердив законопроект, який передбачає обов'язкове використання контрольних-касових апаратів для всіх, хто повинен видачувати чеки. Метою є зменшення тіньової економіки та розширення бази оподаткування. Проект передбачає перехідний період до впровадження сертифікованих РРО не пізніше 1 січня 2016 року. Уряд також планує заохочувати надання чеків протягом цього періоду, хоча деякі представники малого бізнесу висловлюють обурення через додаткові витрати. Уряд вважає, що витрати не будуть високими, оскільки програмне забезпечення доступне за помірну ціну, а доступ до Інтернету вже є у більшості малих підприємств.

У Румунії уряд у грудні 2014 року прийняв рішення про впровадження електронних РРО з обов'язковим переходом для великого бізнесу з 1 січня 2016 року, середнього з 1 липня 2016 року і для малого з 1 листопада. За цими правилами інформація з РРО про здійснені операції повинна передаватись в податкові органи Румунії. Винятком є продажі через автомати і компанії, які реалізують товари своїм клієнтам, зареєстрованим у їхніх базах даних, хоча вони також зобов'язані надавати чеки за готівку.

В Хорватії у 2013 році ввели обов'язкове використання РРО, що призвело до зростання надходжень від ПДВ та зменшення ставки цього податку. На позитивний досвід Хорватії спирається Чехія, де Міністр фінансів оголосив про поетапне впровадження обов'язкового використання РРО: з 1 січня 2016 року для

готелів та ресторанів, з липня 2016 року для підприємств роздрібною та оптовою торгівлі, і з 1 січня 2017 року для всіх підприємців.

В Іспанії платники єдиного податку, які мають дохід до 150 000 євро на рік, не зобов'язані використовувати РРО. Єдиний податок визначено для різних видів бізнесу як фіксовану ставку, залежну від різних критеріїв, таких як характеристики діяльності та місце її проведення.

На Мальті компанії, які платять ПДВ, повинні видавати накладні при продажу товарів та послуг іншим суб'єктам-платникам ПДВ. В інших випадках вони повинні видавати фіскальні чеки. Законодавчо визначено, що споживачі повинні зберігати фіскальні чеки протягом 24 годин після здійснення покупки.

Впровадження РРО має декілька переваг для підприємців. По-перше, це автоматизує облік та реєстрацію операцій, спрощуючи бухгалтерію та зменшуючи ймовірність помилок. По-друге, використання РРО відповідає законодавству, що уникає штрафів за порушення податкових правил. По-третє, видавання фіскальних чеків з РРО підвищує довіру покупців та свідчить про легальність операцій. Інформація від РРО може бути використана для аналізу діяльності та управлінських рішень. Деякі країни надають компенсації чи знижки для підприємств, що впроваджують РРО. Загалом, впровадження РРО сприяє прозорості, ефективності та законній діяльності підприємства, а також боротьбі з тіньовою економікою.

3.3. Напрями підвищення ефективності інструментарію податкового регулювання в механізмі оподаткування підприємств

Податкова система є ключовим інструментом регулювання фінансових відносин між підприємствами та державою в умовах ринкового господарства. Її головна роль полягає в забезпеченні держави необхідними фінансовими ресурсами для вирішення стратегічних економічних та соціальних завдань. Після встановлення механізму оподаткування виникає необхідність його оптимізації для підвищення ефективності податкових відносин. На жаль, діюча податкова

система України на сьогодні не відповідає вимогам оптимального функціонування. Вона не забезпечує достатній рівень збору податків для покриття бюджетних витрат та не сприяє нормальному розвитку економіки та підприємницького середовища. В умовах такої ситуації надзвичайно важливою стає необхідність удосконалення та впровадження нових методів оптимізації податкової системи.

Держава повинна балансувати між забезпеченням достатніх фінансових ресурсів для реалізації соціальних та економічних завдань та уникненням надмірного податкового тягара, який може обмежити економічну активність та підприємницький потенціал країни. Оптимізація податкової системи сприяє створенню більш ефективного та справедливого механізму збору податків, що корисно як для держави, так і для платників податків.

Фіскальні стимули відіграють важливу роль у формуванні економічного оточення. Їхня мета — активізувати підприємства та економіку в цілому, спонукати до конкретних дій, таких як зменшення витрат або інвестування у нові технології. Це може бути досягнуто за допомогою різноманітних заходів, включаючи пряме субсидювання та податкові пільги. Стимулювання господарської активності через фіскальні засоби — це важливий інструмент для досягнення економічних цілей та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Фіскальне стимулювання — це дуже важливий напрям, і його ефективність залежить від ретельного вивчення контексту і врахування різних факторів. Кожен об'єкт, будь то підприємство чи галузь, має свої унікальні характеристики та потреби, які важливо враховувати при розробці та застосуванні фіскальних заходів. Такий індивідуальний підхід дозволяє максимізувати позитивний вплив стимулювання на конкретний сектор чи суб'єкт господарювання.

Одним із базових підходів, в якому ефективно реалізуються підходи фіскального стимулювання, є інноваційна політика, націлена на формування та досягнення передумов довгострокового розвитку та підвищення ділової активності вітчизняних підприємницьких структур в регіонах [17, с. 46]. В

умовах кризи в Україні соціально-економічні виклики стають особливо актуальними, зокрема через вразливі структури та інституції. Забезпечення сталого розвитку та розвиток високих технологій стають стратегічно важливими для подолання кризових наслідків. Важливо уникати рішень, які можуть загострити соціальну нерівність, і спрямовувати зусилля на інновації та модернізацію економіки для створення стійкого фундаменту для подальшого розвитку.

В Україні спостерігається поступова деградація інноваційного потенціалу. За даними Державної служби статистики відзначається негативна динаміка кількості підприємств, що займаються інноваціями. У 2021 році відбулося скорочення кількості промислових підприємств, що проводять інноваційну діяльність, на 9% порівняно з 2020 роком, що складає 16,2% від усіх промислових підприємств. Тим не менше, в економіці існують окремі приклади успішного інноваційного підприємництва та високих технологій. За останні 15 років інвестиції у нематеріальні активи становили лише 2-4% від загальних капітальних інвестицій.

За даними Євростату у 2020 році частка високо та середньо- та високотехнологічного секторів у виробництві промислової продукції складала у Швейцарії відповідно 14,6% та 21,3%, Ізраїлі – 38% та 12,6%, Південній Кореї – 21% та 33,4%, Німеччині 3,7% та 28%, Чехії – 4,2% та 42%, Україні – 2,9% та 10,9% [56].

У 2022 році Україна погіршила свій рейтинг та посіла 57 позицію (у 2021 році посідала 49 позицію) в рейтингу Глобального Інноваційного Індексу (із 132 країн), а також посіла 34 місце серед 39 економік Європи.

У 2023 році відбулося покращення, Україна посіла 55 позицію та посіла 34 позицію серед 39 економік Європи. Деякі складові рейтингу:

- регуляторне середовище – 77 позиція (– 2 позиції)
- бізнес середовище – 88 позиція (+ 11 позицій)
- людський капітал та дослідження – 47 позиція (+ 2 позицій)
- освіта – 31 позиція (– 5 позиції)

- R&D – 68 позиція (– 9 позиція)
- інформаційно-комунікаційні технології – 59 позиція (+ 4 позицій)
- знання та результати наукових досліджень – 45 позиція (– 9 позицій) [36].

Отже, економіці України притаманний надзвичайно низький рівень промислової, інвестиційної та інноваційної активності порівняно з економічно розвинутими країнами.

Податок на прибуток є основним податком, який виконує регулюючу функцію і впливає на ступінь економічної активності підприємств в країні. В країнах Європейського Союзу, на відміну від України, в оподаткуванні податком на прибуток передбачено ряд пільгових режимів (неоподатковувані резерви інвестиційного призначення, прискорена амортизація, інвестиційна податкова знижка, інвестиційний податковий кредит та податкові канікули), що спрямовані на розвиток підприємництва шляхом стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності [32].

Враховуючи низький рівень промислової, інвестиційної та інноваційної активності в економіці України, можна розглядати використання стимулюючого інструментарію в механізмі оподаткування, зокрема податку на прибуток підприємств, як ефективний шлях для активізації цих секторів діяльності підприємств. Деякі заходи, які можуть бути доцільними в цьому контексті, включають:

- механізм надання податкових пільг промисловим підприємствам, які активно впроваджують інвестиції та інновації у пріоритетних напрямках і виробляють конкурентоспроможну продукцію, може значно сприяти стимулюванню їхньої діяльності. Це не лише сприятиме зростанню промисловості, але й підтримає конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку.

- відновлення податкових канікул для підприємств, які спрямовані на підвищення енергетичної незалежності України через реалізацію енергоефективних проектів та виробництво енергоефективного обладнання, матеріалів і виробів, може значно підтримати сталість та інноваційний розвиток

країни. Такі заходи сприятимуть не лише зменшенню енерговитрат, але й сприяють створенню нових робочих місць та розвитку зелених технологій.

- податкові канікули на 5–10 років для новостворених підприємств, якщо вони створюють робочі місця, може бути ефективним стимулом для розвитку бізнесу та економіки в цілому. Встановлення умов без обмежень на розмір річного доходу та заробітних плат працівників може сприяти більшому підтриманню та залученню нових підприємств, що, в свою чергу, сприятиме збільшенню податкових надходжень через обов'язкові платежі на витрати на оплату праці.

- запровадження прискореної "податкової" амортизації для високотехнологічних виробництв, що передбачає використання підвищених коефіцієнтів амортизації залежно від строків експлуатації обладнання, може сприяти стимулюванню інновацій та розвитку високотехнологічного сектору економіки. Цей підхід дозволяє підприємствам швидше відновлювати витрати на нові технології та обладнання, що, в свою чергу, забезпечить конкурентоспроможність та стимулює економічний зріст у цьому секторі.

Внаслідок реалізації запропонованих заходів фіскального стимулювання державою відзначається збільшення обсягів діяльності субсидійованого сектору. Це призводить до оживлення інвестиційної активності, підвищення ефективності міжнародного обміну технологіями та активізації процесів оновлення основних засобів.

Водночас спостерігається розвиток галузей, які об'єктивно пов'язані з діяльністю субсидійованого сектору. Проте для успішної реалізації таких заходів необхідне раціональне співвідношення між обсягом бюджетних асигнувань та потенційним результатом.

Висновки до розділу 3

В умовах кризи та поствоєнного відновлення економіки надзвичайно важливо, щоб політика країн у сфері оподаткування, розв'язуючи

короткострокові завдання, враховувала довгострокові основи конкурентоспроможності. Це означає врахування та використання факторів, які підсилюють продуктивність економіки, на основі якої будується сучасність і майбутнє процвітання.

В Україні сформована складна економічна ситуація, і однією з важливих причин її виникнення є недоліки податкової системи. Ці недоліки проявляються у нерівномірному оподаткуванні різних галузей та типів підприємств, що призводить до того, що багато з них перейшли в "тінь". Тіньова економіка негативно впливає на податкову та соціальну базу, створює недоліки у конкуренції для зареєстрованих підприємств, і сприяє порочному колу взаємного збільшення податкового тягара і тіньового сектора. Це викривляє офіційну статистику і, в кінцевому підсумку, може призводити до прийняття неефективних рішень у сфері податкової політики. Впровадження детінізації готівкових розрахунків, як показує досвід ряду економічно розвинутих країн, може сприяти створенню сприятливих та рівних умов для всіх учасників ринку та збільшити податкові надходження, сприяючи соціально-економічному розвитку України.

Інноваційна політика є одним із ефективних напрямків фіскального стимулювання. Проте важливо враховувати, що впровадження фіскальних стимулів для інновацій вимагає ретельного аналізу вартісних аспектів їхньої реалізації.

Для зміцнення позитивного впливу оподаткування на розвиток промисловості, інвестицій і інновацій в Україні пропонується впровадити систему пільг для новостворених та промислових підприємств. Ці пільги можуть включати інноваційні податкові кредити, прискорену амортизацію, звільнення від оподаткування прибутку, податкові канікули та інші заходи. Одночасно слід встановити механізм постійного моніторингу ефективності наданих податкових пільг.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведеним дослідженням узагальнено теоретико-методологічні та організаційні засади податкового регулювання діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання. Узагальнення отриманих результатів дає змогу сформулювати ряд висновків і пропозицій теоретичного і практичного характеру. Головні висновки теоретичного характеру:

1. Податкове регулювання представляє собою складну систему взаємозв'язків держави та інших суб'єктів господарювання, що полягає у постійному пошуку балансу інтересів з метою втілення концепції сталого економічного розвитку.

2. Через оподаткування здійснюється вплив на такі показники фінансово-господарської діяльності підприємств, як собівартість продукції, прибуток від реалізації, прибуток підприємства, обсяг реалізації, чистий прибуток, швидкість обертання оборотних коштів, платоспроможність, фінансова стійкість, іммобілізація оборотних коштів, обсяг залучення кредитів.

3. Регульовальна функція оподаткування реалізується за допомогою спеціальних інструментів, вбудованих у податкову систему в цілому, і в кожний податок окремо. З погляду характеру їх дії інструменти податкового регулювання можна поділити на дві групи: системні та локальні. До інструментів системного характеру відносять засоби податкового регулювання, вбудовані в систему оподаткування (загальний рівень оподаткування; застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності). Локальні інструменти податкового регулювання пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що визначається вибором поєднання елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань.

4. Податкові пільги є одним з найбільш широко розповсюджених механізмів сучасного податкового регулювання. За Податковим кодексом України податкова пільга надається шляхом: податкового вирахування (знижки); зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;

встановлення зниженої ставки податку та збору; звільнення від сплати податку та збору. Підстави для надання податкових пільг можна класифікувати таким чином:

- підстави, що характеризують певну групу платників податків;
- підстави за видами діяльності;
- підстави за об'єктами оподаткування;
- за значенням здійснюваних платником податків витрат.

Моніторинг податкового регулювання діяльності підприємств здійснено на прикладі ТОВ «НВК «Меблевий експерт». Головні висновки проведеного дослідження прикладного характеру такі:

1. Підприємством «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 рр. справлялися такі податки і збори, як податок на додану вартість, податок на прибуток, плату за землю, єдиний соціальний внесок.

2. Аналіз структури обов'язкових платежів ТОВ «ТОВ «НВК «Меблевий експерт» у 2020–2022 роках свідчить про те, що домінуючим в структурі обов'язкових платежів був податок на додану вартість (67,7% –57,9%), причому його питома вага динамічно зменшувалася; значення податку на прибуток в структурі обов'язкових платежів зросло від 23,9% до 33,8%; питома вага єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування коливалась близько 8%.

3. Оцінка впливу оподаткування на показники діяльності ТОВ «НВК «Меблевий експерт» свідчить про зниження індексу податкового навантаження, розрахованого на основі чотирьох показників податкового навантаження (податкового навантаження щодо доданої вартості, податкового навантаження щодо податку на прибуток підприємства, податкового навантаження непрямих податків, податкового навантаження фонду оплати праці щодо собівартості).

У результаті проведеного дослідження сформульовано такі основні напрями підвищення ефективності податкового регулювання діяльності підприємств в Україні:

1. Продовжувати роботу у напрямку детінізації готівкових розрахунків, що обумовить формування сприятливих та рівних умов функціонування на ринку усіх суб'єктів господарювання і мобілізацію додаткових податкових надходжень, та загалом зростання соціально-економічного розвитку України;

2. Для посилення позитивного регулюючого впливу оподаткування на розвиток промислової, інвестиційної та інноваційної діяльності:

- запровадити механізм надання податкових пільг промисловим підприємствам, які впроваджують інвестиції і інновації у пріоритетних напрямках і реалізують конкурентоспроможну продукцію;

- відновити податкові канікули для підприємств, діяльність яких спрямована на підвищення енергетичної незалежності України (реалізація енергоефективних проектів, виробництво енергоефективного обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів і т.п.);

- передбачити податкові канікули на 5–10 років для новостворених підприємств за умови створення робочих місць без встановлення додаткових обмежень щодо розміру річного доходу підприємства та заробітних плат найманих працівників (компенсатором втрат бюджету стане нарахування обов'язкових платежів на витрати на оплату праці – податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, єдиний соціальний внесок);

- запровадити для високотехнологічних виробництв методу нарахування прискореної «податкової» амортизації, суть якої полягає у використанні підвищених коефіцієнтів амортизації залежно від строків експлуатації обладнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення: 31.10.2023).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи): Закон України від 28.12.2014 №71-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19> (дата звернення: 31.10.2023).
3. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» щодо детінізації розрахунків в сфері торгівлі і послуг»: Закон України від 20.09.2019 р. №128-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/128-20> (дата звернення: 31.10.2023).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків в сфері торгівлі і послуг: Закон України від 20.09.2019 р. №129-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/129-20> (дата звернення: 31.10.2023).
5. Методичні рекомендації щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання: Наказ ДПС України від 27.06.2012 № 553 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0553837-12> (дата звернення: 31.10.2023).
6. Андрущенко В. Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання) : [монограф.]. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. – 210 с.
7. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах. *Дослідження міжнародної економіки: збірник наукових праць*. № 1. 2021. С. 155–174.
8. Булана О. О. Тенденції реформування бюджетно-податкової підтримки підприємств в Україні. *Фінанси України*. № 8. 2022. С. 44– 53.

9. Варналій З.С. Шляхи підвищення податкової конкурентоспроможності України в умовах діджиталізації. *Збірник матеріалів науково-практичного круглого столу «Оподаткування та економічна безпека держави в епоху діджиталізації»* (23 лютого 2018 р.). С. 13–17.

10. Вахновська Н.А. Корпоративний податковий менеджмент у системі управління підприємством. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. Випуск 1. Ч. 1.* Луцьк, 2017. С.20-27.

11. Вишневський В.П. Оподаткування в емерджентній економіці: теоретичні засади і напрями політики: монографія. НАН України, Ін-т економіки промисловості. Донецьк, 2012. 128 с.

12. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Білецька Г. М., Кармаліта М. В. Куц М. О. та ін.]. К. : Алерта, 2012. 222 с.

13. Гланц В.Н. Сутність та елементи податкового регулювання. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2011_2/31_04_04.pdf (дата звернення: 31.10.2023).

14. Голядова Т.О. Необхідність удосконалення податкової системи України для покращення інвестиційного клімату. *Молодий вчений. № 2. 2017.* – С. 153–157.

15. Грицюк Н. Формування та механізм стратегії розвитку підприємств на засадах податкової політики. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/ehcenu_2015_3_4.pdf (дата звернення: 31.10.2023).

16. Грушко В. І. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності. *Фінанси України. 2008. №2.* С. 89–98.

17. Гуменюк А.М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія. К. : НІСД, 2014. 468 с.

18. Демидович В.В. Проблеми оптимізації податкового навантаження в Україні та напрямки їх вирішення. *Фіскальні зобов'язання суб'єктів господарювання природно-ресурсних галузей: виконання, аналіз, контроль та регулювання : матеріали наук.-практконф., 21-22 жовт. 2010 р., 4.1* К.: НДЗ "Ресурси", 2010. С. 17-19.

19. Єгоричева С.Б. Вплив пільг за прямими податками на формування бюджетних доходів в Україні. *Ефективна економіка*. № 9. 2016. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=5137> (дата звернення: 31.10.2023).

20. Єфименко Т.І. Податки в інституційній системі сучасної економіки : наук. вид. НАН України, ІЕП. К. ІЕП, 2011. 688 с.

21. Жук Є.М. Стимулювання підприємницької діяльності на підставі удосконалення податкового регулювання. URL: <http://intkonf.org/zhuk-em-stimulyuvannypidpriemnitskoyi-diyalnosti-na-pidstaviudoskonalennya-podatkovogoregulyuvannya>.

22. Затонацька Т. Г. Бюджетно-податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні : [монографія] Київ : Задруга, 2012. 299 с.

23. Застосування реєстраторів розрахункових операцій: міжнародний досвід - уроки для України. USAID "Лідерство в економічному врядуванні" (USAID ЛЕВ). Київ, 2016. URL: <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-52883726> (дата звернення: 31.10.2023).

24. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Міністерство економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb#:~:text=Міністерство%20економіки%20України,-Версія%20для%20слабозорих&text=У%202022%20році%20Україна%20погіршил а,місце%20серед%2039%20економік%20Європи> (дата звернення: 31.10.2023).

25. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки: навч. посібник К.: "Хай-Тек Прес", 2011. 428 с. URL:

http://pidruchniki.com/12590605/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya_pidpriyemmits_koyi_diyalnosti (дата звернення: 31.10.2023).

26. Калінеску Т. В. Адміністрування податків : навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2013. 290 с.

27. Калінеску Т.В. Податкові механізми моральної економіки. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2010. № 3 (145). С. 128-135.

28. Кирилич Х. Сучасна наукова парадигма нерівномірності економічного розвитку в контексті нової інституційної економіки. *Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право : зб. матер. IV щорічної міжнар. наук.-практ. конф.*, Львів, 16–17 квітня 2015 р. Львів : DPI, 2015. – С. 346–349.

29. Кміть В.М. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 3 (08). 2017. С. 265–269.

30. Колісніченко П.Т. Податкові важелі державного регулювання підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. № 12. 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3376>

31. Крисоватий А.І., Томнюк Т. Л. Адміністрування податків в Україні: організація та напрями трансформації. Тернопіль: ВЦП, «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 212 с.

32. Міжнародна практика застосування спрощених (спеціальних) режимів оподаткування малого підприємництва та необхідність її адаптації й застосування в Україні. *Матеріали аналітичного центру «Академія»*. URL: <http://www.academia.org.ua> (дата звернення: 31.10.2023).

33. Мініч В. Г. Європейський та світовий досвід державної політики щодо підвищення інвестиційної активності. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. С. 118–124.– (Сер. : Державне управління ; № 1).

34. Молдован О. О. Реформування податкових інструментів стимулювання господарської діяльності в Україні: основні напрями та завдання. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 3. С. 73–81.
35. Молодецька О. М. Трансформація податкової системи України. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит*. 2022. № 2. С. 710–714
36. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році: науковоаналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2023. 94 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2023/07/25/Nauk-analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekhn.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf> (дата звернення: 31.10.2023).
37. Національна модель неоіндустріального розвитку України: монографія / за ред. В.П. Вишневського (заг. ред.). К.: Ін-т економіки пром-сті НАН України. 2016. 518 с.
38. Озерчук О. В. Сутність, роль та напрями державної фінансової політики регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2015. №1 (70). С.16–24.
39. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 31.10.2023).
40. Панасюк О. В. Переваги і недоліки спрощеної системи оподаткування в контексті новацій Податкового кодексу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №10. С. 41–44.
41. Пасова Т. Платити податки стало легше. *Голос України*. 22.11.2017. URL: <http://www.golos.com.ua/article/296271> (дата звернення: 31.10.2023).
42. Пахненко О.М. Основні засади податкової політики в країнах ЄС на сучасному етапі. *Ефективна економіка*. № 12. 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5317> (дата звернення: 31.10.2023).
43. Покришка Д. Динаміка інвестиційного клімату країн Східної Європи – досвід для України URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/June2009/01.htm>. (дата звернення: 31.10.2023).

44. Поперешнюк В. Чому в Польщі вийшло? Нотатки бізнесмена. *Тиждень.ua*. 2015. URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/132969> (дата звернення: 31.10.2023).

45. Прес-реліз: Україна // Transparency International Україна. URL: http://ti-ukraine.org/CPI-2015/press_ukraine_CPI-2015 (дата звернення: 31.10.2023).

46. Пріоритети податкових стимулів: світовий досвід. *Матеріали аналітичного центру «Академія»* URL: <http://www.academia.org.ua>. (дата звернення: 31.10.2023).

47. Пшик Б. І. Удосконалення фінансово-кредитного стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: монографія / авт. кол. ; за наук. ред. канд. економ. наук, доц. Б. І. Пшика. Київ : УБС НБУ, 2010. 263 с.

48. Романюта Е. Моніторинг рівня податкового навантаження в Україні та країнах ЄС. *Світ фінансів* 2(51). 2017. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/viewFile/1003/1011> (дата звернення: 31.10.2023).

49. Руденко Є. М. Формування податкової політики підприємства в процесі здійснення фінансової санації. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_3_/305.pdf (дата звернення: 31.10.2023).

50. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2022. № 5. С. 57-69.

51. Старостенко Г.Г. Національна економіка: навч. Посібник. К. : Ліра-К, 2011. 432с. URL: http://pidruchniki.com/1199110144647/ekonomika/natsionalna_ekonomika (дата звернення: 31.10.2023).

52. Стан української економіки та необхідні заходи для її стабілізації. *Урядовий портал*. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247170697&cat_id=246711250 (дата звернення: 31.10.2023).

53. Стукало Н. В. Досвід державного регулювання іноземних інвестицій у країнах світу. *Економіка сьогодні: актуальні питання та перспективи* : зб. наук. праць. 2023. №1. URL: <http://economicsissues.com.ua/zmist-zhurnalu/ekonomika-sogodennya-aktualni-pitannya-taperspektivi-2012-1/dosvid-derzhavnogo-regulyuvannya-inozemnix-investiciju-kra%D1%97naх-svitu/> (дата звернення: 31.10.2023).

54. Томнюк Т.Л. Фактори забезпечення економічного зростання в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6399> (дата звернення: 31.10.2023).

55. Томнюк Т.Л. Фіскальні та регулюючі аспекти оподаткування прибутку підприємств в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7117> (дата звернення: 31.10.2023).

56. Taxation trends in the European Union // European Commission. Taxation trends in the European Union. URL: <http://ec.europa.eu/> (дата звернення: 31.10.2023).